

ХЕНРИК ИБСЕН

КУКЛЕН ДОМ

Превод от немски: Димитър Стоевски, 1956

chitanka.info

лица

Хелмер, адвокат
Нора, негова жена
Доктор Ранк
Госпожа Линде
Крогстад, ходатай
Трите малки деца на Хелмерови
Анна-Мария, бавачка
Прислужница
Носач

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

(Приятно и с вкус, но не луксозно наредена стая. На дъното вдясно една врата води за преддверието; втора врата вляво на дъното води за работната стая на Хелмер. Между тези две врати има пианино. По средата на лявата стена има врата, малко по-напред прозорец. Близко до прозореца кръгла маса с кресло и малка софа. На дясната странична стена по-назад врата; до същата стена по-напред кахлена печка, пред нея няколко кресла и един стол-люлка. Между печката и страничната врата малка маса. По стените медни гравюри. Една лавица е порцеланови и други художествени дреболии; малка библиотека с книги в разкошна подвързия; цялата стая е постлана с килим. В печката гори огън. Зимен ден.

В преддверието се звъни; веднага се чува, че се отваря. Нора влиза в стаята, като тананика весело; тя е с шапка на главата и връхна дреха, носи множество пакети, които слага на масата вдясно. Остава отворена зад себе си вратата ига преддверието и там се вижда носач, който държи елха и кошница; той ги предава на прислужницата, която им е отворила.)

НОРА. Скрий добре елхата, Елена! Децата в никакъв случай не бива да я видят до довечера, когато ще бъде украсена. *(Към носача, като изважда портмонето си.)* Колко?

НОСАЧЪТ. Петдесет йори.

НОРА. Ето една корона. Не... задръжете остатъка! *(Носачът благодари и излиза. Нора затваря вратата. Тя все още се смее тихо и доволно на себе си, като сваля шапката и съблича връхната дреха. Изважда из джоба си книжна кесийка с бадемки и изяжда няколко; после отива на пръсти до вратата на мъжа си и подслушва.)* Да, в къщи е. *(Отново тананика тихо за себе си и отива до масата вдясно.)*

ХЕЛМЕР *(от стаята си)*. Чучулигата си чурулика въвн?

НОРА *(като отваря някои пакети)*. Да, тя чурулика.

ХЕЛМЕР. Катеричката ли тропоти там?

НОРА. Да.

ХЕЛМЕР. Кога се прибра катеричката у дома?

НОРА. Ей сега. (*Пъхва кесийката с бадемките в джоба и си изтрива устата*). Торвалд, ела да видиш покупките!

ХЕЛМЕР. Не ми пречи! (*Скоро след това отваря вратата, като държи перото в ръка.*) Покупки ли, казваш? Толкова много неща? Лекомисленото синигерче пак ли е излизало и прахосвало пари?

НОРА. Но, Торвалд, тази година можем вече да го ударим малко на лукс. Нали? Съвсем, съвсем мъничко. Та нали сега ще получаващ голяма заплата и ще печелиш много, много пари!

ХЕЛМЕР. Да, от Нова година. Но ще минат още цели три месеца, докато заплата започне да тече.

НОРА. Ех, дотогава можем да правим заеми.

ХЕЛМЕР. Нора! (*Отива до нея и шеговито я дръпва за ухото.*) Пак ли те прихвана лекомислието? Да предположим, че взема назаем днес хиляда крони и ти ги пръснеш за Коледа, а вечерта на Нова година падне тухла на главата ми и аз се просна...

НОРА (*затулва устата му*). Пфу, не приказвай такива гадости!

ХЕЛМЕР. Да, предположи за миг, че се случи такова нещо! Какво ще правиш тогава?

НОРА. Случи ли се такова страшно нещо, ще ми бъде съвсем безразлично дали имам дългове или не.

ХЕЛМЕР. Ами хората, от които съм заел парите?

НОРА. Хората ли? Какво ме е грижа за тях? Нали са чужди.

ХЕЛМЕР. Нора, Нора! Ти си истинска жена! Но сериозно, Нора: ти знаеш какво мисля по тая точка. Никакви дългове! Никога заеми! Има нещо несвободно, а заедно с това и нещо некрасиво в едно домакинство, основано на заеми. До ден-днешен ние двамата издържахме храбро, нека продължим така и през останалото късо време — там, гдето се налага.

НОРА (*отива до печката*). Е да, както искаш, Торвалд.

ХЕЛМЕР (*върви подире и*). Ех, малката чучулига не бива пък сега да си отпуска крилцата. А? Катеричката стои и се цупи? (*Изважда портмонето си.*) Нора, какво ли има тук?

НОРА (*се обръща бързо*). Пари!

ХЕЛМЕР. Вземи! (*Дава и няколко банкноти.*) Боже мой, зная, че по Коледа в къщи трябват много пари.

НОРА (*броу*). Десет — двайсет — трийсет — четиридесет. Благодаря, Торвалд, много ти благодаря! Ще изкарам дълга с тях.

ХЕЛМЕР. Да, наистина трябва!

НОРА. Да, да, ще изкарам дълго. А сега ела да ти покажа покупките. И толкова евтини са! Виж тук: нови дрехи за Ивар... взех му и сабя. Ето конче и свирка за Боб и кукла с люлка за Еми. Вярно, доста простички, но тя веднага чупи всичко. А ето плат за дрехи и носни кърпи за прислужниците. Всъщност Майка Анна-Мария би трябвало да получи много повече!

ХЕЛМЕР. А какво има в тоя пакет?

НОРА (*вика*). Не пипай, Торвалд! Ще го видиш чак до-вечер а.

ХЕЛМЕР. Ах, тъй! Но сега кажи ми, малка прахоснице, с какво сподоби себе самата?

НОРА. Ах, остави! Себе си? Не зная наистина, какво...

ХЕЛМЕР. Трябва обаче. Кажи ми нещо разумно, което особено би те зарадвало.

НОРА. Наистина не зная какво. Ах, да, Торвалд, слушай...

ХЕЛМЕР. Е?

НОРА (*си играе с копчетата му, без да го погледне*). Ако искаш да ми направиш някакъв подарък, ти би могъл да... би могъл...

ХЕЛМЕР. Хайде, кажи го!

НОРА (*бързо*). Би могъл да ми подариш пари, Торвалд. Само толкова, отколкото мислиш, че би могъл да се лишиш. Тогава, понататък, при сгода, мога да си купя нещо с тях.

ХЕЛМЕР. Ама, Нора...

НОРА. Ах, да, дай ми, Торвалд, много те моля; после ще увия парите в хубава златна хартия и ще ги окача на коледното дърво. Няма/ли да бъде чудесно?

ХЕЛМЕР. Как се наричат онези птици, които харчат всичките пари?

НОРА. Да, да, лекомислени синигерчета... зная. Но ще направим тъй, както казах, Торвалд; после ще имам време да размисля, какво ми е най-необходимо. Не е ли твърде разумно, Торвалд, а?

ХЕЛМЕР (*усмихнат*). Е, разбира се... сиреч, ако действително би могла да запазиш парите, които ще ти дам, и сама да си купиш нещо с тях. А така отиват за домакинството и за разни безполезни неща и после пак ще трябва да бъркам в джоба си.

НОРА. О, не, Торвалд...

ХЕЛМЕР. Напрасно отричаш, моя малка, мила Нора. (*Слага ръка около талията и.*) Моето лекомислено синигерче е възхитително, но все му трябва много, много пари. Да не повярва човек, колко скъпо излиза на мъжа такава едно птиченце!

НОРА. Не! Как можеш да приказваш така? Та аз наистина пестя, гдето мога.

ХЕЛМЕР (*смее се*). Право казано! Гдето можеш. Обаче ти съвсем не можеш.

НОРА (*тананика и доволно се усмихва*). Хм! Само да знаеш, Торвалд, колко много разходи имаме ние чучулигите и катеричките!

ХЕЛМЕР. Ти си странно създанийце. Досъщ като баща си. Стараеш се по всякакъв начин да пипнеш пари и докопаш ли ги, те се губят между пръстите ти; никога не знаеш где са се дянали. Но човек трябва да те приеме такава, каквато си. То ти е в кръвта. Да, да, да, Нора, тези неща вървят по наследство.

НОРА. Ех, бих желала да съм наследила много от татковите качества.

ХЕЛМЕР. И аз съвсем не бих желал да бъдеш друга, а тази, която си — моя мила, малка, пойна чучулига. Но... дойде ми нещо на ум. Ти изглеждаш днес тъй — как да кажа? — тъй подозрителна...

НОРА. Аз?

ХЕЛМЕР. Да. Я ме погледни право в очите!

НОРА (*гледа го*). Е?

ХЕЛМЕР (*заканва ѝ се с пръст*). Лакомничето похапнало ли е днес нещо в града?

НОРА. Не. Защо мислиш така?

ХЕЛМЕР. Наистина ли лакомничето не се е отбивало в сладкарницата?

НОРА. Не, Торвалд, уверявам те...

ХЕЛМЕР. Не е ли близнало нещо сладко?

НОРА. Не, истина... не!

ХЕЛМЕР. Не е опитало дори от бадемките?

НОРА. Не, Торвалд, действително, уверявам те...

ХЕЛМЕР. Е, е, е... разбира се, аз го казах само на шега...

НОРА (*отива до масата вдясно*). Никога не би ми дошло на ум да направя нещо против желанието ти.

ХЕЛМЕР. Не, зная го много добре. И после, ти ми даде дума. (*Отива до нея.*) Запази за себе си твоите дребни коледни изненади, сърчицето ми! Довечера, когато запалим дървото, те ще излязат на бял свят, убеден съм в това.

НОРА. Не си забравил да поканиш Ранк, нали?

ХЕЛМЕР. Не. Но това съвсем не е нужно разбира се от само себе, че той ще вечеря с нас. Впрочем ще го поканя, като дойде днес преди обед. Поръчах вече хубаво вино. Нора, няма да повярваш колко се радвам на днешната вечер.

НОРА. Аз също. А как ще ликуват децата, Торвалд!

ХЕЛМЕР. Ах, все пак е прекрасна мисълта, че имаш твърде осигурено положение, богато препитание. Нали? Тази мисъл доставя висша наслада!

НОРА. Ах, чудесно е!

ХЕЛМЕР. Спомняш ли си миналата Коледа? Цели три седмици преди това ти се заключваше до късна нощ, за да приготвиш цветя за дървото и разни други прекрасни неща, с които да ни изненадаш. О, те бяха най-пустите дни, които съм преживявал някога.

НОРА. Аз съвсем не се отегчавах тогава.

ХЕЛМЕР (*усмихнат*). Но резултатът беше твърде жалък, Нора!

НОРА. Пак ли ще ме дразниш с това? Какво бях виновна аз, че влезе котката и съсипа всичко?!

ХЕЛМЕР. Не, бедна Норичка, разбира се, ти не беше виновна. Ти имаше най-доброто желание да ощастливиш всинца ни и това е главното. Но хубаво е все пак, че онова време на оскъдица мина.

НОРА. Да, наистина е чудесно!

ХЕЛМЕР. Сега не се налага да седя самичък тук и да чувствавам такава пустота. И ти не трябва да напругаш милите си очи и нежните си, крехки ръчички.

НОРА (*плясва ръце*). Не трябва вече, нали, Торвалд?! О, чудно хубаво е да слушаш това! (*Хваща го под ръка.*) Внимавай сега, Торвалд, как си представям нашата бъдеща домашна наредба. Щом мине Коледа... (*В преддверието се звъни.*) Ах, звъни се! (*Пооправя набързо в стаята.*) Сигурно иде някой. Ама че глупаво!

ХЕЛМЕР. За гости не съм у дома, не забравяй!

ПРИСЛУЖНИЦАТА (*на вратата за преддверието*). Госпожо, една непозната дама...

НОРА. Да заповяда!

ПРИСЛУЖНИЦАТА (*към Хелмер*). Дойде и господин докторът.

ХЕЛМЕР. Той влезе направо в моята стая, нали?

ПРИСЛУЖНИЦАТА. Да, там влезе.

(Хелмер отива в стаята ѝ; прислужницата въвежда госпожа Линде, която е в пътнишко облекло, и после затваря вратата зад нея.)

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*бавно и малко нерешително*). Добър ден, Нора.

НОРА (*неуверено*). Добър ден...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Като че не можеш да ме познаеш?

НОРА. Не, не си спомням... или да... мисля... (*В бликнала радост.*) Как... Кристина! Ти ли си наистина?!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, аз съм.

НОРА. Кристина! И аз да не те позная! Как можах само... (*Потихо.*) Колко си се променила, Кристина!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Естествено. За девет-десет години...

НОРА. Толкова дълго ли не сме се виждали? Да, вярно! Ах, последните осем години бяха щастливо време! Повярвай ми! И сега си дошла в града? Тръгнала си сред зима на такъв далечен път? Смело.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Пристигнах тая заран с парахода.

НОРА. Естествено, за да си доставиш едно коледно развлечение. Колко мило! Ще ни бъде много весело. Но съблечи се! Нали не ти е студено? (*Помага ѝ.*) Така... сега ще седнем удобно до печката. Не, тук в креслото! Аз ще седна в люлката. (*Хваща я за ръцете.*) Да, ето го някогашното, познато лице; но в първия миг... Е да, малко по-бледа си, Кристина... а като че ли и малко по-слаба.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. И митото, много по-стара, Нора.

НОРА. Е да, може би малко по-стара; но съвсем, съвсем малко, не заслужава да се говори. (*Внезапно се прекъсва; сериозно.*) Колко съм недосетлива! Седя и дърдоря! Мила, единствена Кристина, ще ми простиш ли?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Какво, Нора?

НОРА (*тихо*). Бедна Кристина, та ти овдовя!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, преди три години.

НОРА. Господи, аз знаех, четох във вестниците. Ах, повярвай, Кристина, винаги през това време се канех да ти пиша и всеки път отлагах; все се случваше нещо.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Мила Нора, разбирам добре.

НОРА. Не, Кристина, това беше отвратително от мене! Ах, бедната, какво ли не си изстрадала! И той не ти остави нищо за препитание?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Нищо.

НОРА. Нямах и деца?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Не.

НОРА. Значи, съвсем нищо?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Дори никаква грижа или мъка, която да ме крепи.

НОРА (*поглежда я недоверчиво*). Но, Кристина, как е възможно?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*се усмихва тъжно и я милва по косите*). Ах, случва се понякога, Нора.

НОРА. Тъй съвсем сама! Колко страшно тежко трябва да е за тебе! Аз имам три прелестни деца. В момента не мога да ти ги представя... излязоха с бавачката. Но сега трябва да ми разкажеш всичко.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Ах, не! По-добре разказвай ти!

НОРА. Не, ти трябва да започнеш. Днес няма да бъда егоистична. Днес ще мисля само за твоите работи. Но едно нещо трябва все пак да ти кажа. Чу ли вече какво голямо щастие ни се падна тия дни?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Не, какво?

НОРА. Представи си, моят мъж стана директор на Акционерната банка.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Твоят мъж? О, какво щастие!

НОРА. Да, огромно щастие. Хлябът на един адвокат е толкова несигурен, особено когато иска да борава само с чисти и прилични дела. А Торвалд, естествено, винаги искаше такива; и аз съм напълно съгласна е него. Повярвай, радваме се! Той ще постъпи в банката още от Нова година и тогава ще получава голяма заплата и много проценти. Занапред ще можем да живеем съвсем другояче, отколкото досега... точно както искаме. Ах, Кристина, колко леко и как щастлива се чувствавам! Да, все пак е чудесно да имаш доста много пари и да нямаш никакви грижи. Нали?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. На всеки случай трябва да е много хубаво да имаш необходимото.

НОРА. Не, не само необходимото... а доста, доста много пари.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*усмихната*). Нора, Нора! Още ли не си поумняла? Ти беше голяма прахосница в училището.

НОРА (*леко усмихната*). Да, и Торвалд до ден днешен го казва. (*Заканва ѝ се с пръст.*) Обаче „Нора, Нора“ не е толкова глупава, както мислите вие. Наистина не ни е вървяло така, че да можех да прахоснича. Трябваше да работим и двамата.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Ти също?

НОРА. Да, дреболии... ръчни работи, плетива, везби и тям подобни (*небрежно*), а и други неща. Нали знаеш, че Торвалд напусна службата в министерството, когато се оженихме? В неговия район нямаше никакви изгледи за повишение, а той трябваше да печели повече пари, отколкото преди. През първата година той се преуморяваше наистина ужасно. Беше принуден, можеш да си представиш, да търси всевъзможни странични доходи и трябваше да работи от ранна утрин до късна вечер. Това не беше по силите му и той заболя смъртоносно. Лекарите заявиха, че е необходимо да замине на юг.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Ах, да, затова бяхте цяла година в Италия.

НОРА. Да, разбира се. Повярвай ми, не беше лесно да тръгнем. Ивар току-що се беше родил. Но трябваше на всяка цена да заминем. Ах, пътуването беше чудно хубаво и то спаси живота на Торвалд. Но ни струва луди пари, Кристина.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Мога да си представя.

НОРА. То ни струва хиляда и двеста талера... четири хиляди и осемстотин крони. Това са много пари.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Но в такова положение е все пак голямо щастие да ги имаш.

НОРА. Ще ти кажа нещо: получихме ги от татко.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Ах, тъй! Баща ти умря тъкмо по онова време.

НОРА. Да, Кристина, тъкмо тогава. И помисли само: аз не можех да замина при него и да го гледам. Всеки ден очаквах да се роди малкият Ивар. А освен това трябваше да гледам моя смъртно болен

Торвалд. Милия, добрия татко! Не го видях вече жив, Кристина. Ах, това е най-тежкото, което съм преживяла от женитбата си насам.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Зная, че ти го обичаше много. И след тона, значи, заминахте за Италия?

НОРА. Да, имахме вече пари и лекарите настояваха. След един месец заминахме.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. И мъжът ти се завърна напълно оздравял?

НОРА. Бодър като риба във вода.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Ами докторът?

НОРА. Какво?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Струва ми се, разбрах от момичето, че господинът, който влезе заедно е мене, бил доктор.

НОРА. Беше доктор Ранк. Но той не идва у нас като лекар. Той е най-добрият наш приятел и се отбива всеки ден поне веднъж да ни види. Не, оттогава Торвалд не се е разболявал вече нито за час. И децата са бодри и здрави, аз също. *(Скоква и плясва ръце.)* Боже господи, Кристина, все пак е чудно хубаво да живееш и да бъдеш щастлив!... Ах, но това е отвратително от мене... говоря непрекъснато за своите работи. *(Сяда близко до нея на едно ниско столче и слага ръцете си в скута на госпожа Линде.)* Ах, не бива да ми се сърдиш! Кажете, вярно ли е наистина, че ти не си обичала мъжа си? Защо тогава си го взела?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Майка ми беше още жива, болна на легло и без средства. А трябваше да се грижа и за двамата си по-малки братя. Струваше ми се безотговорно да отблъсна предложението му.

НОРА. Да, да, съвършено правилно. Значи, тогава той беше богат?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Беше доста заможен, мисля. Но работите му бяха несигурни, Нора. Когато той умря, катастрофата настъпи и не остана нищо.

НОРА. И тогава?...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Тогава трябваше да се препитавам от една бакалничка, едно малко училище и всевъзможни други работи. Последните три години бяха за мене един единствен дълъг трудов ден без почивка. Сега той се свърши, Нора. Клетата ми майка не се нуждае от мене — тя умря. Момчетата също — те сега са на служба и могат сами да се грижат за себе си.

НОРА. Колко леко трябва да се чувствуваш...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Не, само тъй неизказано пусто ми е. Нямам вече никого, за когото бих могла да живея. (*Става неспокойно от креслото.*) Ето защо не можах да издържа по-дълго в онова затънтено градче. Тук все таки по-лесно би могло да се намери нещо, което да погълне човека и да занимава мислите му. Стига само да успея да намеря някоя сигурна служба, дребна канцеларска работа...

НОРА. Но, Кристина, това е ужасно изнурително, а ти и така изглеждаш вече толкова съсипана! Много по-добре би било за тебе да можеш да заминеш някъде на бани!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*отива до прозореца*). Аз нямам банда, който би могъл да ми подари пътните пари, Нора.

НОРА (*става*). Ах, не ми се сърди!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*отива при нея*). Мила Нора, ти не ми се сърди! В положение като моето най-лошото е, че душата тъй се ожесточава. Нямах да се трудиш за никого, а все пак непрекъснато трябва да бъдеш деятелен. Защото трябва да живееш, нали, и така ставаш егоист. Когато ти ми разказваше за щастливия обрат във вашите условия на живот — ще ми повярваш ли, аз се зарадвах не толкова заради тебе, колкото заради себе си.

НОРА. Как така? Ах, да — разбирам те. Искаш да кажеш, че Торвалд би могъл да направи нещо за тебе.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, това си помислих.

НОРА. И той ще го направи, Кристина. Остави това на мене; ще успея тъй леко да вдяна конеца, тъй леко... ще изплета нещо твърде приятно и той ще се хване. Ах, с такава страшна радост бих желала да ти помогна!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Колко хубаво е от твоя страна, Нора, че така се заемаш с моя въпрос... дважд по-хубаво от теб е, ти, която съвсем не познаваш бремето и мъката на живота.

НОРА. Аз?... Аз не познавам?...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*усмихната*). Боже мой, дребните ръкоделия и тям подобни... Ти си цяло дете, Нора.

НОРА (*отмята назад глава и минава из стаята*). Не биваше да казваш това с такова превъзходство!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Така ли?

НОРА. И ти си като другите. Всички вие мислите, че аз не съм годна за нещо действително сериозно...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Е, е...

НОРА. ...че аз не съм извършила нищо в това тежко земно битие.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Мила Нора, ти току-що ми разказа всички свои неприятности.

НОРА. Ах, не... дреболии! Т и х о. Великото — него не съм ти разказала.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Великото? Какво искаш да кажеш?

НОРА. Ти съвсем ме подценяващ, Кристина; а не бива да го правиш. Ти си горда, че толкова дълго и тъй тежко си работила за майка си.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Аз положително не подценявам никого. Но едно е вярно: горда и щастлива съм при мисълта, че ми бе отредено да отстраня донякъде грижите от последните житейски дни на моята майка.

НОРА. Но си горда и при мисълта, че си направила нещо и за братята си.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Вярвам, че имам право на това.

НОРА. Аз също вярвам. Но сега трябва да узнаеш нещо, Кристина. Аз също имам нещо, което ме прави горда и щастлива.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Не се съмнявам. Ала какво искаш да кажеш?

НОРА. Говори по-тихо! Помисли си, ако чуе Торвалд! Той не бива на никаква цена... никой не бива да го узнае, никой освен ти, Кристина.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Какво е то най-сетне?

НОРА. Ела тук! *(Притегля я до себе си на софата.)* Да, слушай, аз също имам нещо, което ме прави горда и щастлива: аз спасих живота на Торвалд.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Спаси?... Как така опаси?

НОРА. Нали ти разказах за пътуването в Италия. Ако Торвалд не беше отишъл там, той щеше да загине.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Е да, нали баща ти ви е дал необходимите средства...

НОРА *(усмихната)*. Да, така мисли Торвалд, така мислят и всички други; но...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Но?...

НОРА. Татко не ни даде нито стотинка. Парите набавих аз.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Ти? Цялата тая голяма сума?

НОРА. Хиляда и двеста талера — четири хиляди и осемстотин крони. Какво ще кажеш сега?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, но как ти е било възможно, Нора? На лотарията ли беше спечелила?

НОРА (*пренебрежително*). На лотарията? (*Презрително.*) Какво изкуство би било то в такъв случай?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Откъде ги получи тогава?

НОРА (*тананика и се усмихва загадъчно*). Хм, тра-ла-ла!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Все таки не си могла да ги вземеш назаем?

НОРА. Тъй ли? А защо не?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Не, една жена не може да получи заем без съгласието на своя съпруг.

НОРА (*отмята назад глава*). Тъй ли? Но ако е жена, която има известни търговски познания... жена, която умее да се справя разумно? Тогава?...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Не разбирам нито дума, НОРА.

НОРА. Това съвсем не е нужно. Па и съвсем не е казано, че съм взела тия пари назаем. Може да съм ги набавила и по друг начин. (*Обляга се назад на софата.*) Може да съм ги получила от някой обожател. Когато човек има хубавичка външност, както аз...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Ти си глупачка.

НОРА. Сега ти си положително безгранично любопитна, Кристина.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Слушай, драга Нора, не си ли извършила нещо безразсъдно?

НОРА (*отново се изправя*). Безразсъдно ли е да спасиш живота на мъжа си?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Намирам, че е било безразсъдно, ти, без негово знание...

НОРА. Но той не биваше нищо да знае! Боже мой, нима не можеш да разбереш? Той дори не биваше да знае колко зле беше. Лекарите дойдоха при м е н е и казаха, че имало опасност за живота му и че само престой на юг би могъл да го спаси. Мислиш ли, че изпърво не съм опитала да изляза по друг начин от това затруднение? Казах му

колко хубаво би било да можех и аз веднъж, като други млади жени, да замина за чужбина. Плаках и молих, казах му че би трябвало да помисли в какво състояние се намирам, че би трябвало да бъде добър и да отстъпи, и после загатнах, че би могъл да сключи заем. Но тогава той почти се разсърди, Кристина. Каза, че съм лекомислена и че би било негов дълг като съпруг да не отстъпва пред моите настроения и прищевки... така, мисля, ги нарече. Е добре, помислих си газ, ти трябва да бъдеш спасен; и тогава ми дойде на ум този изход...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Мигар твоят мъж не узна от баща ти, че парите не са от него?

НОРА. Не, никога. Татко умря точно по това време. Бях решила да го посветя в цялата работа и да го помоля да не издаде нищо. Но понеже той беше толкова тежко болен на легло... За жалост, не беше вече нужно.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. И по-късно ти не се довери никога на мъжа си?

НОРА. Не, за бога, как си го представяш? На него, който е толкова строг в тия неща! А освен това... Торвалд с неговото мъжко самочувствие... колко неприятно и уничително би било за него съзнанието, че ми е задължен за нещо. Това би разбъркало напълно взаимните ни отношения. Нашият хубав, щастлив дом не би бил вече такъв, какъвто е сега.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Никога ли няма да му кажеш?

НОРА (*замислена, с лека усмивка*). Да... може би по-късно някой ден... след много години, когато няма да бъда вече толкова хубава, колкото съм сега. Искам да ти кажа само: когато Торвалд няма да държи толкова на мене, колкото сега; когато вече няма да му доставя радост, че танцувам нещо пред него и се костюмирам и декламирам. Може би ще бъде добре тогава да имам нещо в резерва... (*Пресича се.*) Ах, глупости, глупости, глупости! Това време няма никога да настъпи! Е, какво ще кажеш за моята велика тайна, Кристина? Не съм ли годна и аз за нещо? Впрочем, трябва да ми повярваш, че тази работа ми Създаде много грижи. На истина не ми беше лесно да посрещам винаги своевременно задълженията си. Защото трябва да знаеш, че в търговския живот има нещо, което наричат тримесечни лихви, и още нещо, което се казва погашение; а парите винаги се набавят тъй ужасно трудно. Виждаш ли, трябваше да пестя, гдето можех, на всяка

крачка и стъпка. От парите за домакинството не можех да отделям почти нищо, защото Торвалд трябваше да живее добре. Децата също не можех да оставя да ходят лошо облечени; каквото ми се дава за тях, мислех аз, трябва действително да изразходвам за тях. Сладките, мили деца!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Тогава навярно е трябвало да се отказваш от своите собствени нужди, бедна Нора?

НОРА. Да, естествено. Аз бях най-лесно досегаема. Всеки път, когато Торвалд ми даваше пари за нови дрехи и други такива работи, аз никога не изразходвах повече от половината; купувах винаги от най-евтиното и най-простото. Истинско щастие е, че всичко ми стои тъй добре и Торвалд, следователно, не забелязваше нищо. Понякога обаче ми ставаше много тежко, Кристина, защото наистина е божествено да ходиш хубаво облечена. Нали?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, разбира се.

НОРА. Тъй, а освен това имах и други приходни Източници. Миналата зима имах щастие да получа огромна писмена работа. Заклучвах се и пишех всяка вечер до късно през нощта. Ах, понякога бях тъй уморена, тъй уморена! Но въпреки това беше безкрайно забавно да работя така и да печеля пари. Изглеждах сама на себе си мъж.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Колко можа да погасиш по тоя начин?

НОРА. Не мога да кажа точно. Знаеш ли, много трудно е да се оправи човек е такива сметки. Зная само, че плащах, каквото успявах да събера. Нерядко се чудех какво да правя. *(Усмивва се.)* Тогава седях и си представях, че някой богат, стар господин се е влюбил в мене...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Как? Какъв господин?

НОРА. Ах, глупости! И... че умира... когато отворят завещанието му, в него стои написано е едри букви: „Всичките ми пари да се изплатят веднага в брой на любезната госпожа Нора Хелмер.“

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Но, мила Нора, какъв беше този господин?

НОРА Господи, не разбираш ли? Старият господин съвсем не съществуваше; аз само си въобразявах... отново и все отново, когато нямах представа как да си набавя пари. Сега обаче всичко е безразлично; старият човек може да остане там, гдето си е; не ме интересува нито той, нито завещанието му, тъй като сега се отървах от всички грижи. *(Скоква.)* Боже, о боже, Кристина, тази мисъл е

наистина чудесна! Безгрижна! Да бъдеш безгрижна, напълно безгрижна! Да можеш да играеш и да се разхождаш с децата; в къщи да ти е хубаво и приятно, точно тъй, както обича Торвалд! А помисли си: скоро ще дойде пролетта с ширното си, синьо небе! Може би тогава ще можем да направим някое малко пътешествие. И може би пак ще видя морето! Ах, да, да! Чудесно е да живееш и да бъдеш щастлива!

(Чува се звънецът в преддверието.)

ГОСПОЖА ЛИНДЕ *(става)*. Звъни се; най-добре ще бъде да си отида.

НОРА. Не, остани; положително не са гости за мене; навярно някой търси Торвалд...

ПРИСЛУЖНИЦАТА *(от вратата за преддверието)*. Извинете, госпожо, дошъл е един господин, който иска да говори с господин адвоката.

НОРА. Искаш да кажеш: с господин банковия директор.

ПРИСЛУЖНИЦАТА. Да, с господин банковия директор; но аз не знаех дали... тъй като при него е господин докторът...

НОРА. Кой е този господин?

КРОГСТАД *(на вратата на преддверието)*. Аз съм, уважаема госпожо.

(Госпожа Линде се сепва, изтръпва и се извъръща към прозореца.)

НОРА *(пристъпва една крачка към него, напрегнато, полугласно)*. Вие? Какво значи това? За какво има да говорите с моя мъж?

КРОГСТАД. По банкови работи... тъй да се каже. Аз заемам една дребна длъжност в Акционерната банка, а както чувам, вашият мъж става сега наш шеф...

НОРА. Значи...

КРОГСТАД. Само по сухи търговски работи, уважаема госпожо; абсолютно нищо друго.

НОРА. Да, тогава имайте добрината да отидете в бюрото. *(Кимва равнодушно с глава, като затваря вратата за преддверието: после отива при печката и поглежда огъня.)*

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Нора, кой беше този човек?

НОРА. Някой си Кругстад.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Значи, действително беше той.

НОРА. Познаваш ли го?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Познавах го... много отдавна. Той беше известно време заместник на адвоката в нашия край.

НОРА. Съвсем правилно.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Как се е изменил!

НОРА. Трябва да е имал много нещастен брак.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Но сега е вдовец.

НОРА. С много деца. Така, огънят гори вече. *(Затваря вратата на печката и бутва стола-люлка малко настрана.)*

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Казват, че вършел особен род сделки?

НОРА. Тъй ли? Може! Аз наистина не зная. Но да не мислим за сделки. Толкова е досадно!

(Доктор Ранк влиза от стаята на Хелмер.)

ДОКТОР РАНК *(още на вратата)*. Не, не, драги приятелю, не искам да преча; предпочитам да се отбия за малко при жена ти. *(Затваря вратата зад себе си и вижда госпожа Линде.)* О... моля, простете! Навярно и тук преча?

НОРА. Никак. *(Представя.)* Доктор Ранк — госпожа Линде.

РАНК. О! Име, което често се споменава в тая къща. Струва ми се, че като се качвах по стълбата, минах покрай вас.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, аз изкачвам стълби много бавно; не ми е твърде добре.

РАНК. Аха! Някоя дребна вътрешна повреда?

ГОСПОЖА Линде. Собствено, повече от преумора.

РАНК. Друго нищо? Тогава навярно сте дошла в града, за да си отдъхнете сред многото празници.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Дойдох да търся работа.

РАНК. Мигар работата е изпитано средство срещу преумора?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Трябва да се живее, господин докторе.

РАНК. Да, широко разпространено е гледището, че това е една необходимост.

НОРА. Е, е, докторе... вам също много се иска да поживеете.

РАНК. Разбира се, искам. Макар да съм в окаяно състояние, пак бих желал мъката да продължи колкото е възможно по-дълго време. Така е и с всички мои пациенти. Не по-другояче е и с морално недъгавите. В тоя миг вътре при Хелмер се намира точно такъв един морален Лазар.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*с понижен глас*). О!

НОРА. За кого говорите?

РАНК. Ах, някой си адвокат Кругстад... вие не познавате тоя човек. Той е покварен в корените на характера си, уважаема госпожо. Но дори т о й започна да брътви като за крайно важна работа: че трябвало да живее.

НОРА. Тъй ли? А какво имаше да говори той с Торвалд?

РАНК. Наистина не зная; чух само, че се касаеше за Акционерната банка.

НОРА. Не знаех, че този Круг... този господин Кругстад имал нещо общо е Акционерната банка.

РАНК. О, разбира се, той има там един вид длъжност. (*Към госпожа Линде.*) Не зная дали и по вашия край има такива хора, които задъхани и тичешком обикалят навсякъде, за да надушат някое морално разтление и сетне да предложат въпросните за някоя изгодна служба. И здравите трябва кротко да се примиряват, да бъдат снизходителни.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Но всъщност болните имат по-голямо право да бъдат осигурени.

РАНК (*свива рамене*). Ето, виждате ли! Тъкмо това гледище превръща човешкото общество в болница.

(Нора, унесена в собствените си мисли, избухва в полугласен смях и плясва с ръце.)

РАНК. Защо се смеете да такова нещо? Знаете ли въобще какво представя обществото?

НОРА. Какво ме е грижа за глупавото общество? Аз се смея за съвсем друго нещо... нещо безкрайно комично. Я кажете, докторе: всички ли, които са на служба в Акционерната банка, ще бъдат зависими от Торвалд?

РАНК. Това ли намирате тъй безкрайно комично?

НОРА (*усмихва се и тананика*). Оставете ме на мира, оставете ме на мира! (*Разхожда се напред-назад из стаята.*) Ах, мисълта, че ние... че Торвалд има такова голямо влияние върху толкова много хора, е действително извънредно забавна. (*Изважда книжната кесийка из джоба си.*) Желаете ли една бадемка, докторе?

РАНК. Я гледай, бадемки! Струва ми се, че вършите контрабанда.

НОРА. Да, така е... но тези ми подари Кристина.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Как? Аз?

НОРА. Е де, е де, не се плаши! Ти не можеш да знаеш, че Торвалд ми ги е забранил. Трябва да знаеш: той се опасява, че ще си разваля зъбите от тях. Ами! От един път нищо няма да им стане! Нали, докторе? Моля, заповядайте! (*Пъхва една бадемка в устата му.*) И на тебе, Кристина. Аз също ще си взема една; само една... съвсем мъничка... или най-много две. (*Отново се разхожда.*) Да, сега действително съм чрезмерно щастлива. Остава още само едно, нещо на света, което страшно ми се иска.

РАНК. Какво е то?

НОРА. Тъй страшно ми се иска да кажа нещо и Торвалд да го чуе.

РАНК. А защо не го кажете?

НОРА. Не, не бива; много гадно е.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Гадно?

РАНК. Да, тогава ме би било умно. Но пред нас все пак можете... Е, какво тъй много ви се иска да кажете, че да го чуе Торвалд?

НОРА. Тъй страшно ми се иска да кажа: по дяволите!

РАНК. Полудяхте ли?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Нора!...

РАНК. Кажете го. Ето го и него.

НОРА (*скрива кесийката с бадемките*). Пет! Пет! Пет!

(Хелмер влиза от стаята си, метнал връхната си дреха върху мишцата и с шапка в ръка.)

НОРА (*отива насреща му*). Е, мили Торвалд, отърва ли се от него?

ХЕЛМЕР ... Да, отиде си.

НОРА. Мога ли да те представя: това е Кристина, пристигнала е днес.

ХЕЛМЕР. Кристина?... Извинете, но не зная...

НОРА. Госпожа Линде, мили Торвалд... госпожа Кристина Линде.

ХЕЛМЕР. Ах, тъй! Вероятно приятелка от младини на жена ми?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, познаваме се от по-рано.

НОРА. И представи си: направила тоя дълъг път дотук, за да поговори с тебе.

ХЕЛМЕР. Как тъй?...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Не точно така...

НОРА. Кристина, знаеш ли, е извънредно сръчна в канцеларски работи. И сега страшно би желала да остане под ръководството на способен човек и да научи още повече от това, което вече умее...

ХЕЛМЕР. Много разумно, госпожо Линде.

НОРА. И като чула, че си станал банков директор... било обявено по телеграфа... потеглила незабавно насам и... Нали; Торвалд, ще ми угодиш и ще можеш да направиш нещо за Кристина? А?

ХЕЛМЕР. Е да, не би било съвсем невъзможно. Вероятно сте вдовица?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да.

ХЕЛМЕР. А имате ли опит в канцеларски работи?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, доста.

ХЕЛМЕР. Е, тогава е твърде вероятно, че ще мога да ви намеря някоя служба.

НОРА (*плясва ръце*). Виждаш ли, виждаш ли?

ХЕЛМЕР. Случихте точно един удобен момент, госпожо Линде...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Как да ви благодаря?

ХЕЛМЕР. Съвсем не е нужно. (*Облича връхната си дреха.*) За днес обаче ще ме извините.

РАНК. Почакай, ще дойда с тебе. (*Донася шубата си от преддверието и я затопля на печката.*)

НОРА. Не се бави много, мили Торвалд.

ХЕЛМЕР. Само един час, не повече.

НОРА. И ти ли си отиваш, Кристина?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*облича връхната си дреха*). Да, трябва вече да вървя и да си потърся стая.

ХЕЛМЕР. Тогава бихме могли да слезем заедно по улицата.

НОРА (*й помага*). Колко глупаво е, че живеем тъй натясно... невъзможно е да те...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Какво приказваш! Сбогом, мила Нора, благодаря ти за всичко.

НОРА. Довиждане! Довечера, разбира се, ще дойдеш. Вие също, докторе. Какво? Ако сте добре ли? Естествено ще сте добре. Само се увийте добре.

(В общ разговор отиват в преддверието; по стълбата се чуват детски гласове.)

НОРА. Ето ги! Ето ги! (*Изтичва и отваря.*)

(Анна-Мария влиза с децата.)

НОРА. Влизайте, влизайте по-бързо! (*Навежда се и ги целува.*) Сладките ми, единствените! Погледни ги, Кристина! Не са ли прелестни?

РАНК. Не разговаряйте тука... продухва.

ХЕЛМЕР. Да вървим, госпожо Линде! Тук става вече непоносимо за хора, които не са майки!

(Ранк, Хелмер и госпожа Линде слизат по стълбата, бавачката влиза с децата в стаята. Нора също влиза, като затваря вратата за преддверието.)

НОРА. Колко свежи и весели изглеждате! И с какви червени бузки ми се връщате! Като ябълки и рози. (*После децата говорят едно през друго с нея.*) Добре ли се забавлявахте? Чудесно. Ах, ти си возил Еми и Боб на шейната? Виж ти! Да, ти си вече готов юначага, Ивар. Дай ми я за малко, Анна-Мария! Сладкото ми, малко кукленце! (*Взема от бавачката най-малкото и танцува с него.*) Да, да! Мама ще потанцува и с Боб. Какво? Били сте се със снежни топки? О, как ми се иска и аз да съм била е вас! Остави, Анна-Мария, аз ще ги съблека. Остави, остави! Толкова ми е приятно. Иди през това време в детската

стая. Изглеждаш съвсем премръзнала. На печката съм ти оставила горещо кафе.

(Бавачката отива в стаята вляво. Нора сваля палтата и шапките на децата и разхвърля всичко; през това време те говорят едно през друго.)

НОРА. Ами! Подгонило ви голямо куче? Но не ви ли ухапа? Не, кучетата не хапят такива малки, мили куклички. Не надничай в пакетите, Ивар! Какво ли е? Да, само да знаехте! Ах, не, не, вътре има нещо противно. Така ли? Искате да поиграете? На какво да играем? На криеница. Да. Хайде да играем на криеница. Пръв ще се скрие Боб. Аз ли? Добре, тогава аз ще се скрия първа.

(Тя и децата играят с радостни възклицания и смях из стаята и съседното помещение вдясно. Накрая Нора се скрива под масата. Децата се втурват, търсят, но се могат да я намерят. После чуват нейния задавен смях, спускат се към масата, дигат покривката и я виждат. Бурно ликуване. Тя изпълзвава изпод масата, като че иска да ги изплаши. Ново ликуване. Междувременно се е похлопало на външната врата; никой не е чул. Сега вратата се полуотваря и се явява Крогстад. Той изчаква малко; играта продължава.)

КРОГСТАД. Извинете, госпожо Хелмер...

НОРА (*със задавен вик, обръща се и се изправя със скок наполовина*). А! Какво искате?

КРОГСТАД. Извинете; вратата на стълбата беше само притворена; сигурно някой е забравил да я притвори.

НОРА (*се изправя*). Мъжът ми не е в къщи, господин Крогстад.

КРОГСТАД. Зная.

НОРА. Тогава... какво искате?

КРОГСТАД. Да разменя няколко думи с вас.

НОРА. С мене... (*Тихо на децата.*) Влезте при Анна-Мария! Какво? Не, чуждият господин няма да стори нищо лошо на мама. Като си отиде, ще продължим играта. (*Отвежда децата вляво и затваря вратата зад тях.*)

НОРА (*неспокойна, напрегнато*). Искате да поговорите мене?

КРОГСТАД. Да.

НОРА. Днес... но нали още не е първи?

КРОГСТАД. Не, днес е Бъдни вечер. От вас самата зависи какъв ще бъде коледният ви подарък.

НОРА. Какво искате? Днес абсолютно не мога...

КРОГСТАД. За това сега няма да говорим. Касае се за нещо друго. Имате един миг време, кали?

НОРА. О, да, разбира се, време имам, макар че...

КРОГСТАД. Добре. Аз бях седнал в ресторант „Олсен“ и видях мъжа ви, като мина по улицата...

НОРА. Така...

КРОГСТАД. ... с една дама.

НОРА. И какво после?

КРОГСТАД. Мога ли да си позволя въпроса: тази дама не беше ли госпожа Линде?

НОРА. Да.

КРОГСТАД. Не е от дълго тук?

НОРА. От днес.

КРОГСТАД. Тя е навярно ваша добра приятелка?

НОРА. Да, така е. Но аз не разбирам...

КРОГСТАД. Аз също се познавах някога с нея.

НОРА. Зная.

КРОГСТАД. Тъй? Значи, работата ви е известна? Помислих си го. Мога ли тогава да ви попитам кратко и ясно: госпожа Линде ще бъде ли назначена в Акционерната банка?

НОРА. Господин Кругстад, как си позволявате да разпитвате м е не?! Вие, един подчинен на моя мъж? Но понеже вече попитахте, ще узнаете: вярно е, госпожа Линде ще бъде назначена. И аз самата се застъпих за нея, господин Кругстад. Сега знаете.

КРОГСТАД. Значи, правилно съм предположил.

НОРА (*ходи напред-назад из стаята*). Боже мой, и аз имам малко влияние. Ако съм жена, това съвсем не значи, че... Когато човек заема подчинено положение, господин Кругстад, би трябвало наистина да внимава да не оскърбява някого, който... хм...

КРОГСТАД. ... който има влияние?

НОРА. Да.

КРОГСТАД (*с променен тон*). Госпожо Хелмер, ще имате ли добрината да упражните влиянието си в моя полза?

НОРА. Как? Какво искате да кажете?

КРОГСТАД. Ще имате ли добрината да се погрижите аз да запазя подчиненото си положение в банката?

НОРА. Какво значи това? Та кой иска да ви отнеме службата?

КРОГСТАД. Ах, пред мен не е потребно да играете роля на непосветена. За мене е съвсем ясно, че на вашата приятелки не може да бъде приятно да се изложи на една среща с мене, и разбирам сега също кому дължа това, че искат да ме изгонят.

НОРА. Но аз ви уверявам...

КРОГСТАД. Да, да, да... Накъсо: още има време и аз ви съветвам да упражните влиянието си, за да осуетите това.

НОРА. Но, господин Кругстад, аз нямам никакво влияние...

КРОГСТАД. Не? А преди малко ми се стори да чух от собствената ви уста...

НОРА. Естествено, не биваше да го разбирате така. Аз! Как можете да си помислите, че имам такова влияние върху мъжа си.

КРОГСТАД. О, аз познавам вашия мъж от студентските години. Не смятам, че господин банковият директор е по-устойчив от други съпрузи.

НОРА. Ако говорите презрително за мъжа ми, ще ви посоча вратата.

КРОГСТАД. Вие сте смела, уважаема госпожо.

НОРА. Нямам вече никакъв страх от вас. Скоро след Нова година ще се избавя от цялата тая история.

КРОГСТАД (*отново се овладява*). Чуйте сега, уважаема госпожо. Ако е необходимо, ще се боря на живот и смърт, за да запазя дребната си длъжност в банката.

НОРА. Наистина така изглежда.

КРОГСТАД. Не само заради заплатата! Това все пак най-малко ме занимава. Касае се за нещо друго. Е да, трябва да говоря открито. Вижте, касае се за следното: вам, както на всички, положително е известно, че преди няколко години аз се провиних в едно безразсъдство.

НОРА. Мисля, чувах такова нещо.

КРОГСТАД. Работата не стигна до съда. Ала от тоя миг нататък всички пътища като че из един път се затворих/а за мене. Тогава се хвърлих в тия сделки, които вие знаете. Та аз трябваше да захвана нещо и мога да кажа, че не бях някой от най-лошите. Сега обаче трябва да се измъкна от цялата тая история. Синовете ми подрастват; заради тях трябва да опитам да си възвърна колкото е възможно повече гражданско уважение. Службата в банката беше, тъй да се каже, първото стъпало за мене. А сега вашият мъж иска с един ритник да ме събори от стълбата, за да падна отново в калта.

НОРА. Но, за бога, господин Кругстад, абсолютно не е в негова власт да ви помогне.

КРОГСТАД. Защото вие нямате добрата воля. Обаче аз имам средство да ви заставя.

НОРА. Все таки няма да кажете на мъжа ми, че ви дължа пари?

КРОГСТАД. Хм... ами ако му кажа?

НОРА. Това би било позорно от вас. *(Иде и да заплаче.)* Тази тайна, която е моя радост и моя гордост, бива ли той да я узнае по такъв грозен и просташки начин? Да я узнае от в а с? Вие бихте ме изложили на най-страшни неприятности...

КРОГСТАД. Само неприятности ли?

НОРА *(бушно)*. Но... направете го! Вие самият ще имате най-голяма вреда; тъкмо тогава моят мъж ще види какъв лош човек сте. И тогаз съвсем няма да запазите службата си!

КРОГСТАД. Аз попитах, дали се опасявате само от д о-м а ш н и неприятности?

НОРА. Ако моят мъж узнае, той, естествено, веднага ще изплати остатъка от сумата. И тогава няма да имаме вече нищо общо с вас.

КРОГСТАД *(се приближава една крачка)*. Чуйте, госпожо Хелмер! Или нямате добра памет, или нямате представа за сделки. Ще трябва да ви обясня по-основно.

НОРА. Как така?

КРОГСТАД. Когато вашият мъж беше болен, вие дойдохте при мене, за да заемете хиляда и двеста талера.

НОРА. Не познавах никого другиго.

КРОГСТАД. Аз обещах да ви набавя парите...

НОРА. И ми ги набавихте.

КРОГСТАД. Обещах да ви набавя сумата при известни условия. Вие бяхте тогава толкова заета с болестта на вашия мъж и тъй усърдно търсехте да се сдобиеете с пари за път, че не помисляхте за каквито и да били странични обстоятелства. Затова ще бъде твърде уместно да ви ги припомня. Е добре, аз обещах да ви набавя парите срещу запис, попълнен от мене.

НОРА. И подписан от мене.

КРОГСТАД. Добре. Но отдолу аз добавих още няколко реда, с които вашият баща поемаше поръчителството за тоя дълг. Тия редове следваше да бъдат подписани от баща ви.

НОРА. Следваше?... Та той ги подписа.

КРОГСТАД. Мястото за датата аз оставих празно; тоест... сам баща ви следваше да отбележи деня, на който е подписал записа. Спомняте ли си, уважаема госпожо?

НОРА. Да, мисля...

КРОГСТАД. После аз ви предадох записа, за да го изпратите по пощата на вашия баща. Не беше ли така?

НОРА. Да.

КРОГСТАД. И естествено вие направихте това веднага, защото само след пет или шест дни вие ми върнахте записа с подписа на вашия баща. След това аз ви броих сумата.

НОРА. Е да. Но нима аз не я погасявах редовно?

КРОГСТАД. Доста редовно. Но — за да се върнем на онова, за което говорехме — тежки трябва да са били онези дни за вас, уважаема госпожо.

НОРА. Да, тежки бяха.

КРОГСТАД. Баща ви сигурно е бил много болен? Нора. Той беше на смъртно легло.

КРОГСТАД. И умря наскоро след това?

НОРА. Да.

КРОГСТАД. Кажете ми, госпожо Хелмер, помните ли случайно деня, в който умря баща ви? Искам да кажа: датата?

НОРА. Татко умря на 29 септември.

КРОГСТАД. Съвсем правилно. Аз се осведомих за това. Ето защо иначе не мога да си обясня едно странно обстоятелство. *(Изважда един лист.)*

НОРА. Какво странно обстоятелство? Не зная...

КРОГСТАД. Странното обстоятелство, уважаема госпожо, че вашият баща е подписал тоя запис три дни след смъртта си.

НОРА. Как? Не разбирам...

КРОГСТАД. Баща ви е умрял на 29 септември. Вижте сега тук... тук подписът на вашия баща носи дата 2 октомври. Не е ли странно, уважаема госпожо?

(Нора мълчи.)

КРОГСТАД. Можете ли да ми обясните това?

(Нора все още мълчи.)

КРОГСТАД. Очебийно е също, че думите „2 октомври“ и годишното число не схождат с почерка на баща ви, а по-скоро с друг почерк, който ми се струва познат. Е, това е лесно обяснимо. Баща ви може да е забравил да сложи дата на подписа си и после вероятно някой друг е поставил напосоки датата, преди да е знаел за смъртта. В това няма нищо лошо. От значение тук е подписът, а той е достоверен, нали, госпожо Хелмер? Вашият баща е подписал името си саморъчно, нали?

НОРА *(след кратка пауза, отмята назад глава и го гледа упорно)*. Не, не е така; аз подписах татковото име.

КРОГСТАД. О, уважаема госпожо... А знаете ли, че това признание е опасно?

НОРА. Защо? Вие скоро ще получите парите си.

КРОГСТАД. Позволете ми един въпрос: защо не изпратихте документа на баща си?

НОРА. Това беше невъзможно. Баща ми лежеше болен. Ако го бях помолила да подпише, трябваше да му кажа също за каква цел се нуждая от парите. А на такъв тежко болен човек не можех да кажа, че има опасност за живота на мъжа ми, нали? Това беше съвсем невъзможно.

КРОГСТАД. Тогава за вас щеше да бъде по-добре да се откажете от заминаването за чужбина.

НОРА. Не, невъзможно. Заминаването трябваше да спаси живота на моя мъж... аз не можех да се откажа от него.

КРОГСТАД. Но не помислихте ли, че по този начин ме измамвате?

НОРА. Това съвсем не можех да вземам пред вид. Вие абсолютно не ме занимавахте. Аз не можех да ви понасям, защото вие бяхте тъй безсърдечен и ми създавахте толкова мъчнотии, макар да знаехте каква опасност висеше, над моя мъж.

КРОГСТАД. Госпожо Хелмер, вие явно нямате ясна представа в какво собствено сте се провинила. Но аз мога да ви кажа: онова, което някога извърших аз и което подрови цялото ми гражданско положение, не беше нещо по-едро и нещо по-лошо.

НОРА. Вие? Вие искате да ми втълпите, че сте предприел нещо доблестно, за да спасите живота на жена си?

КРОГСТАД. Законите не питат за подбуди.

НОРА. Тогава тези закони трябва да са много лоши.

КРОГСТАД. Лоши или не... ако аз представя този лист хартия в съда, то вие ще бъдете осъдена съгласно законите.

НОРА. Не вярвам и няма да повярвам! Една дъщеря да няма правото да спести страх и тревога на стария си, смъртно-болен баща? Една жена да няма правото да спаси живота на мъжа си? Аз не познавам така точно законите, но съм убедена: някъде в тях трябва да пише, че такова нещо е позволено. И това да не е известно вам, адвоката? Сигурно сте лош юрист, господин Кругстад.

КРОГСТАД. Така да е. Но нали от сделки... от такива сделки, каквито имаме ние двамата, от тях разбирам, нали? Добре. Правете сега, каквото искате. Но ще ви кажа едно: ако бъда повторно низвергнат, вие ще ми правите дружина. *(Поздравява и излиза през преддверието.)*

НОРА *(стои известно време замислена, после отмята глава назад)*. Ах, не! Той иска да ме сплаши. Но аз не съм толкова наивна. *(Започва да прибира връхните дрехи на децата, но скоро спира.)* Но?... Не, невъзможно е! Та аз го направих от любов!

ДЕЦАТА *(на вратата вляво)*. Мамо, чуждият човек си отиде.

НОРА. Да, да, зная. Но не казвайте никому за чуждия човек. Чувате ли? Не казвайте и на татко.

ДЕЦАТА. Няма, мамо. Ще поиграеш ли пак с нас?

НОРА. Не, не, не сега!

ДЕЦАТА. Но нали обеща, мамо!

НОРА. Да, но сега не мога. Излезте, аз имам много работа. Излезте, излезте, мили ми, сладки деца. *(Изтласква ги полюбовно в съседната стая, затваря вратата зад тях и сяда на софата; взема една везба и прави няколко бода, но скоро отново спира.)* Не! *(Захвърля везбата, става, отива до вратата за преддверието и вика навън.)* Елена! Елхата! *(Отива пред масата вляво и отваря чекмеджето, отново спира.)* Не... това е съвсем невъзможно!

ПРИСЛУЖНИЦАТА *(с елхата)*. Къде да я поставя, госпожо?

НОРА. Там, в средата на стаята.

ПРИСЛУЖНИЦАТА. Да донеса ли нещо друго?

НОРА. Не, благодаря, имам всичко, каквото ми трябва. *(Прислужницата поставя дървото и излиза. Нора започва да го украсява.)* Тук ще сложим свещи... а тук цветя... Отвратителен човек! Глупости! Глупости! Глупости! Всичко е в ред. Коледното дърво трябва да стане хубаво. Ще направя всичко, което ти създава радост, Торвалд; ще ти изпея нещо, ще ти потанцувам...

(Хелмер иде отвън с купчина книжа под мишца.)

НОРА. А, връщаш ли се вече?

ХЕЛМЕР. Да. Беше ли някой тук?

НОРА. Тук? Не.

ХЕЛМЕР. Странно! Видях, че от къщата излезе Кругстад.

НОРА. Така ли? Ах, вярно. Кругстад... беше за минутка тук.

ХЕЛМЕР. Нора, чета го в очите ти: той е бил тук и те е помолил да се застъпиш за него.

НОРА. Да.

ХЕЛМЕР. И да го направиш като по собствен! подтик. Да премълчиш пред мене, че е бил тук. Не те ли помоли и за това?

НОРА. Да, Торвалд; но...

ХЕЛМЕР. Нора, Нора, и ти можа да си позволиш това? Да разговаряш с такъв човек и дори да му даваш обещания? А свръх всичко да ми казваш неистината?

НОРА. Неистината?

ХЕЛМЕР. Не каза ли, че никой не е бил тук? *(Заканва ѝ се с пръст.)* Мойта пойна птичка не бива никога вече да върши това. Пойната птичка трябва винаги да чурулика с чиста човчица... без

фалшиви тонове! (*Хваща я през кръста.*) Не трябва ли да бъде така? Да, аз го знаех. (*Пуска я.*) А сега да не говорим повече за това. (*Сяда пред печката.*) Ах, колко топло и приятно е тук! (*Прелиства книжката.*)

НОРА (*запята с елхата, след кратка пауза*). Торвалд!

ХЕЛМЕР. Да?!

НОРА. Радвам се безгранично за костюмирания бал у Стенборгови в други ден.

ХЕЛМЕР. А аз съм безгранично любопитен с какво ще ме изненадаш.

НОРА. Ах, ужасно глупаво е!

ХЕЛМЕР. Какво?

НОРА. Не ми идва на ум нищо свястно; всичко е толкова нелепо, толкова невзрачно.

ХЕЛМЕР. Стигна ли Норичка до това познание?

НОРА (*зад стола, му, облакътена върху облегалката*). Много работа ли имаш, Торвалд?

ХЕЛМЕР. Ах...

НОРА. Какви са тия книжа?

ХЕЛМЕР. Банкови дела.

НОРА. Започна ли вече?

ХЕЛМЕР. Поисках от досегашния директор пълномощно да предприема необходимите промени на персонала и на производствения план. За целта трябва да използвам коледната седмица. Искам до Нова година всичко да бъде в ред.

НОРА. Значи, за това бедният Кругстад беше...

ХЕЛМЕР. Хм...

НОРА (*все още опряна на облегалката, рови бавно косите на тила му*). Да нямаше толкова работа, бих те помолила за една много голяма услуга, Торвалд.

ХЕЛМЕР. Да чуем. Какво може да бъде?

НОРА. Никой няма такъв изтънчен вкус като тебе. Аз искам да изглеждам много хубава на костюмирания бал. Торвалд, не можеш ли да ми помогнеш и да определиш като какво да отида и как да бъде направен костюмът ми?

ХЕЛМЕР. Аха, малката своенравка търси ангел-спасител?

НОРА. Да, Торвалд, не мога да направя нищо без твоята подкрепа.

ХЕЛМЕР. Е добре, ще помисля по този въпрос; все ще изнамерим нещо.

НОРА. Ах, това е чудесно от тебе. *(Връща се при коледното дърво; пауза)* Колко хубаво стоят червените цветя! Я кажи, наистина ли е толкова лошо това, в което се провинил този КРОГСТАД?

ХЕЛМЕР. Фалшифицирал е подписи. Имаш ли представа какво означава това?

НОРА. Не може ли да го е направил; от нужда?

ХЕЛМЕР. Да, или — както мнозина други — от лекомислие. Не съм толкова безсърдечен, че да осъдя безусловно един човек за подобно деяние.

НОРА. Не, нали, Торвалд?

ХЕЛМЕР. Някой може отново да се издигне морално, ако признае открито простъпката си и изтърпи наказанието си.

НОРА. Наказание?...

ХЕЛМЕР. Но Кругстад не тръгна по този път. Той се измъкна с хитрини и лукавства; и точно това го съсипа морално.

НОРА. Вярваш ли, че...

ХЕЛМЕР. Представи си сега как такъв един съзнаващ вината си човек трябва да лъже, да лицемери и да се преструва на всички страни; как трябва да носи маската пред най-близките си, дори пред собствената си жена и децата си. Пред децата, Нора, ето най-ужасното.

НОРА. Защо?

ХЕЛМЕР. Защото подобна атмосфера от лъжа внася заразително и болестотворно вещество в цялото семейство. Всяко дихание на децата в такъв дом е пълно със зародиш на някакво злосторство.

НОРА *(по-близко до него)*. Сигурен ли си в това?

ХЕЛМЕР. Мила моя, като адвокат съм го наблюдавал твърде често. Почти всички отрано покварени хора са имали лъжливи майки.

НОРА. Защо точно... майки?

ХЕЛМЕР. То иде най-често по майчина линия. Но, естествено, и бащи влияят в същата насока. Това е много добре известно на всеки юрист. И този Кругстад години наред е бил в състояние да трови собствените си деца с лъжа и преструвка; ето защо го наричам морално пропаднал. *(Протяга ѝ ръцете си.)* Затова моята мила, малка

Нора трябва да ми обещае, че няма да взема страната му. Така. Значи, съгласни. Уверявам те, би било невъзможно за мене да работя заедно с него. В присъствие на такива хора ме обзема буквално някакво телесно неразположение.

НОРА (*издърпва ръката си и отива от другата страна на елхата*). Колко горещо е тук! А имам толкова работа.

ХЕЛМЕР (*става и прибира книжката си*). Да, и аз трябва преди трапеза да прочета още някои работи. А трябва да помисля и за твоя костюм. Може би дори да имам нещо на склад, което би могло да се увие в златна хартия и да се окачи на коледното дърво. (*Слага ръка върху главата ѝ.*) О ти, моя любима пойна птичко! (*Влиза в стаята си и затваря вратата зад себе си.*)

НОРА (*тихо, след кратка пауза*). Не! Не може да бъде! Невъзможно е! Трябва да бъде невъзможно!

БАВАЧКАТА (*на вратата вляво*). Децата тъй се молят да ги пусна при мама.

НОРА. Не, не, не! Не ги пускай при мене! Стой ти при тях, Анна-Мария!

БАВАЧКАТА. Да, да, госпожо. (*Затваря вратата.*)

НОРА (*бледи от уплаха*). Аз да покваря децата си! Да отровя тоя дом? (*Кратка пауза; дига чело.*) Ей богу, не е вярно.

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

(Същата стая. В горния ъгъл до пианото стои елхата, обрана, раздърпана и с изгорели свещи; на софата лежат шапката и връхната дреха на Нора.)

Нора е сама в стаята, ходи неспокойно напред-назад; накрая се спира до софата и взема връхната дреха.)

НОРА (*пуска отново връхната дреха*). Има някой! (*Отива до вратата и подслушва*.) Не... никой. Естествено... днес, на първия ден на Коледа, няма да дойде никой... утре също... Но може би... (*Отваря вратата и поглежда навън*.) Не, в кутията за писма няма нищо. Съвсем празна е. (*Ходи из стаята*.) Ах, глупости! Той, разбира се, не го казва сериозно! Подобно нещо не може да се случи. Невъзможно е. Та аз имам три малки деца!

(Бавачката влиза от стаята вляво с една голяма мукавена кутия.)

БАВАЧКАТА. Най-сетне намерих кутията с костюма за маскиране.

НОРА. Добре. Остави я на масата.

БАВАЧКАТА (*оставя я там*). Но е съвсем раздърпан.

НОРА. Да можех да го накъсам на сто хиляди парчета!

БАВАЧКАТА. Ами! Можем прекрасно да го оправим; само малко търпение.

НОРА. Да, ще отида и ще доведа госпожа Линде да ми помогне.

БАВАЧКАТА. Пак ли ще излизате? В това отвратително време? Госпожа Нора, ще настинете... ще се разболеете.

НОРА. Това още не би било най-лошото. Какво правят децата?

БАВАЧКАТА. Играят бедничките с коледните си подаръци. Обаче...

НОРА. Питат ли често за мене?

БАВАЧКАТА. Толкова са свикнали майка им да е винаги около тях!

НОРА. Да, Анна-Мария, но в бъдеще аз не ще мога вече да бъда толкова често заедно с тях както досега.

БАВАЧКАТА. Е, малки деца свикват на всичко.

НОРА. Мислиш ли? А биха ли забравили майка си, ако се махна съвсем?

БАВАЧКАТА. Пази боже... съвсем да се махнете!

НОРА. Кажете ми, Анна-Мария... аз твърде често съм мислила върху това... как ти даде сърце да оставиш детето си у чужди хора?

БАВАЧКАТА. Трябваше да го сторя, щом исках да стана дойка на малката Нора.

НОРА. Да, но как може да поискаш?

БАВАЧКАТА. Сдобих се така с много добро място. Бедно момиче, изпаднало в беда, трябва дори да се радва. Защото онзи лош човек не направи нищо за мене.

НОРА. Но дъщеря ти сигурно те е забравила?

БАВАЧКАТА. О, не, не е. Писа, ми, когато я причестявах, а и после, когато се омъжи.

НОРА. *(прегръща я)*. Моята стара Анна-Мария! Ти ми беше такава добра майка, когато бях малка!

БАВАЧКАТА. Та бедната малка Нора нямаше друга майка освен мене.

НОРА. И ако моите деца не биха имали друга майка, ще зная, че ти и тях... Глупости, глупости, глупости! *(Отваря мукавената кутия.)* Иди при тях! Аз трябва сега... ще видиш колко хубава ще се направя утре.

БАВАЧКАТА. Да, на целия бал сигурно няма да има по-хубава от госпожа Нора. *(Излиза наляво.)*

НОРА *(започва да изпразва кутията, но скоро захвърля всичко)*. Ах, да можех да изляза! Дано не дойде никой. Дано междувременно тук в къщи не се случи нищо. Ах, глупости! Кой може да дойде?! Не бива да мисля за това. Най-напред ще изчеткам маншона. Хубави ръкавици. Хубави ръкавици. Не се тревожи! Едно-две-три-четири-пет-шест. *(Изкрещява.)* Ах, идат... *(Тръгва към вратата, спира се нерешително.)*

(Госпожа Линде влиза от преддверието, гдето е оставила шапката и връхната си дреха.)

НОРА. Ах, ти си, Кристина! Никого ли другого няма въвн? Добре направи, че дойде.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Казаха ми, че си била у дома и си питала за мене.

НОРА. Да, минавах оттам. Трябва да ми помогнеш в нещо... Да седнем на софата. И така, слушай! Горе у консул Стенборг има утре костюмиран бал; Торвалд иска аз да отида като неаполитанска рибарка и да танцувам тарантела; научих я на остров Капри.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Я гледай, ще дадеш, значи, истинско представление?

НОРА. Да. Торвалд е на такова мнение. Виж, ето костюма. Торвалд ми го поръча в Италия; но сега всичко е тъй измачкано, че съвсем не зная...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Ще го оправим; само ширитът се е отпрал на няколко места. Имаш ли игла и конец? Така, ето всичко, каквото ми е необходимо! Нора. О, колко мило от тебе!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*шие*). Значи, утре ще бъдеш костюмирана? Знаеш ли какво, Нора — ще дойда за миг да те видя в новата премяна. Но аз съвсем забравих да ти благодаря за приятната вечер снощи.

НОРА (*става и ходи напред-назад из стаята*). Ах, снощи тук не беше толкова приятно както друг път... Трябваше да дойдеш по-рано в града, Кристина... Да, Торвалд наистина умее да направи един дом мил и изискан.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. И ти не по-малко, струва ми се. Не-напразно си дъщеря на баща си. Но я кажи, доктор Ранк винаги ли е тъй разстроен, както беше вчера?

НОРА. Не, вчера беше твърде очебийно. Впрочем той страда от една много опасна болест. Горкият, има охтика в гръбнака. Трябва всъщност да знаеш, че баща му бил крайно противен човек, държал си жени, и тъй нататък... и затова, разбираш ли, синът заболял още в детските години.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*пуска работата в скута си*). Но, мила, добра Нора, откъде знаеш тия неща?

НОРА (*разхожда се*). Ех, когато човек има три деца, идват му понякога гости — жени, които са кажи-речи половин доктори; и разказват туй-онуй.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*шие отново; къса пауза*). Всеки ден ли идва доктор Ранк у вас?

НОРА. Всеки божи ден. Та той е най-добрият приятел на Торвалд от младини. А също и мой добър приятел. Докторът принадлежи, така да се каже, към семейството ни.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Но я ми кажи: напълно искрен ли е този човек? Искам да кажа, не обича ли да прави комплименти на хората?

НОРА. Наопаки. Защо питаш?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Вчера, когато ти ме запозна с него, той ме увери, че бил чувал често името ми тук у вас. Обаче после забелязах, че твоят мъж нямаше представа коя съм аз всъщност. Как може тогава господин Ранк...

НОРА. Да, съвсем правилно, Кристина. Торвалд ме обича тъй неизказано, че иска да ме има единствено за себе си, както сам казва. През първите години той почти ревнуваше, когато аз само споменавах милите си близки у дома. Тогава, естествено, аз престанах. Но с доктора говоря често тия неща; защото, виж, той обича да ги слуша.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Чуй, Нора, в много неща ти си още дете. Аз съм някоя и друга година по-стара от тебе и имам малко повече опит. Ще ти кажа нещо: гледай да туриш край на тая история с доктор Ранк.

НОРА. Да туря край... на коя история?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Тъй, изобщо, искам да кажа. Вчера ти дърдореше за някакъв богат обожател, който щял да ти набави пари...

НОРА. Да, за такъв, който изобщо не съществува, уви! Какво понататък?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Доктор Ранк състоятелен ли е?

НОРА. Да, състоятелен е.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. И няма никого, за когото да се грижи?

НОРА. Никого. Но...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. И идва всеки ден у вас?

НОРА. Казах ти го вече.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Как може този изтънчен човек да бъде толкова натраплив?

НОРА. Аз абсолютно не те разбирам.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Не се преструвай, Нора. Мислиш ли, че аз не отгатвам от кого си заела тия хиляда и двеста талера?

НОРА. Луда ли си? Как можеш да помислиш такова нещо? Един приятел на нашия дом, който ни навестява всеки ден... Какво страшно неприятно положение би било!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Значи, действително не е той?

НОРА. Не, наистина не. Не съм помислила нито за миг... Па и тогава той още нямаше пари за даване назаем; получи наследство много по-късно.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Смятам, че това е било щастие за тебе, мила Нора.

НОРА. Не, да помоля доктора... не би ми дошло на ум до края на живота ми... Впрочем аз съм твърдо убедена, че ако го помоля, то...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Разбира се, няма да го направиш.

НОРА. Разбира се, не. Не мога да повярвам, не мога да помисля, че би станало нужда. Но съм напълно уверена: ако поприказвам с доктора, то...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Зад гърба на твоя мъж?

НОРА. Аз трябва да се измъкна от другата история... това също става зад гърба му. Аз трябва да се измъкна от тая история.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, да, аз го казах още вчера; обаче...

НОРА (*ходи напред-назад*). Един мъж може да уреди подобни работи много, по-добре от една жена...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Собственият мъж, да.

НОРА. Глупости! (*Спира се.*) Когато човек изплати всичко, каквото дължи, той получава записа си обратно, нали?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, разбира се.

НОРА. ...и може да го накъса на хиляди парчета и да го изгори... гадния, мръсен лист хартия!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*гледа твърдо, оставя работата настрана и бавно се изправя*). Нора, ти криеш нещо от мене.

НОРА. Познава ли ми се?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. От вчера сутринта с тебе се е случило нещо. Какво е то, Нора?

НОРА (*отива до нея*). Кристина! (*Ослушва се.*) Пет! Торвалд се връща. Тогава... влез междувременно при децата! Торвалд не може да търпи шиене. Накарай Анна-Мария да ти помогне.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*търси част от нещата*). Да, но няма да си отида оттук, докато не поговорим открито. (*Излиза наляво; в същия миг от преддверието влиза Хелмер.*)

НОРА (*отива насреща му*). Ах, как те очаквах, мили Торвалд.

ХЕЛМЕР. Шивачката ли беше?...

НОРА. Не... Кристина беше; помага ми да оправим костюма. Ще видиш колко хубава ще изглеждам.

ХЕЛМЕР. Не беше ли това едно щастливо хрумване от моя страна?

НОРА. Чудесно хрумване! Но и от моя страна е мило, че изпълнявам желанието ти.

ХЕЛМЕР (*хваща я под брадичката*). Мило... че изпълняваш желанието на мъжа си? Ех ти, малка лудетино, зная, че не искаше да кажеш това. Но аз не искам да ти преча; вероятно ще трябва да правиш проба?

НОРА. А ти вероятно трябва да работиш?

ХЕЛМЕР. Да. (*Показва ѝ купчина книжа.*) Я виж, бях в банката... (*Тръгва към стаята си.*)

НОРА. Торвалд!

ХЕЛМЕР (*се спира*). Да?

НОРА. Ако, твоята катеричка те помоли силно и от сърце за нещо?...

ХЕЛМЕР. Какво е то?

НОРА. Ще го направиш ли?

ХЕЛМЕР. Първо трябва да зная за какво се касае.

НОРА. Катеричката би скачала и би се премятала през-глава, ако ти бъдеш мил и отстъпчив.

ХЕЛМЕР. Хайде, говори!

НОРА. Чучулигата ще чурулика високо и тихо из всички стаи...

ХЕЛМЕР. Та моята чучулига и без това го прави!

НОРА. Ще ти посвирия и ще ти поиграя като русалка на лунна светлина, Торвалд.

ХЕЛМЕР. Нора... не се отнася до това, за което ми загатна вече тая заран, нали?

НОРА (*настойчиво*). Да, Торвалд... моля те от сърце!

ХЕЛМЕР. Ти наистина имаш смелостта да се връщаш повторно на тоя въпрос?

НОРА. Да, да, ти трябва да изпълниш желанието ми. Трябва да оставиш на Кругстад мястото му в банката.

ХЕЛМЕР. Мила Нора, неговото място съм определил за госпожа Линде.

НОРА. Това е безкрайно хубаво от твоя страна. Но наместо Кругстад ти можеш да уволниш някой друг чиновник.

ХЕЛМЕР. Това ми се струва невероятно своенравие! Понеже ти си дала едно лекомислено обещание, аз трябвало...

НОРА. Не затова, Торвалд. Заради тебе самия. Този човек пише по мръсни вестници; ти сам ми каза. Той може неизказано много да ти напакости. Ужасно ме е страх от него...

ХЕЛМЕР. Аха, разбирам... плашат те стари спомени.

НОРА. Какво искаш да кажеш?

ХЕЛМЕР. Спомняш си, естествено, за твоя баща!

НОРА. Да, вярно. Спомни си и ти какво пишеха по вестниците зловни хора за татко и как отвратително го клеветяха? Вярвам, че те щяха да докарат работата дотам, той да бъде уволнен, ако правителството не беше изпратило тебе да разследваш работата. И ако ти не беше се отнесъл толкова благосклонно и снисходително към него...

ХЕЛМЕР. Малка моя Нора, между баща ти и мене има значителна разлика. Като чиновник твоят баща не беше неуязвим. Но аз съм и се надявам да остана такъв, докато заемам тая длъжност.

НОРА. Ах, не можем никога да знаем какво ще хрумне на някои зловни хора. Сега ние можем да живеем тъй приятно, тъй спокойно и честито в нашия мирен, безгрижен дом... ти и аз и децата, Торвалд! Затова те моля от сърце...

ХЕЛМЕР. И тъкмо поради твоето застъпничество ми става невъзможно да го задържа. В банката вече е известно, че искам да уволня Кругстад. Ако сега започнат да приказват, че новият директор е разубеден от жена си...

НОРА. Какво тогава?...

ХЕЛМЕР. Но естествено... ако моята малка своенравка наложи волята си... Бих станал смешен пред целия персонал... ще накарам хората да мислят, че съм зависим от всевъзможни чужди влияния. Повярвай, скоро бих почувствувал последиците! А освен това има още

едно обстоятелство, което прави Кругстад съвсем невъзможен в банката, докато аз съм директор.

НОРА. Какво е то?

ХЕЛМЕР. В случай на нужда аз бих могъл да пренебрегна моралните му недостатъци...

НОРА. Да, нали, Торвалд?

ХЕЛМЕР. Чувам също, че го бива за работа. Но той е мой познайник от младини. Едно от ония прибързани познанства, които покъсно карат човека да се стеснява. Мога да ти призная открито: ние сме на „ти“. И този нетактичен човек съвсем не крие това в присъствие на трети лица/ Наопаки, той мисли, че това му дава право да държи фамилиарен тон спрямо мене; и така всеки миг проиграва козове си със своето: „Ти, ти, Хелмер...“ Уверявам те, това ми е във висша степен неприятно. Той би направил непоносимо моето положение в банката.

НОРА. Торвалд, всичко това не може да бъде сериозно от тебе.

ХЕЛМЕР. Тъй ли? Защо не?

НОРА. Не... защото тези съображения са дребнави.

ХЕЛМЕР. Какво приказваш ти? Дребнави съображения? Ти ме смяташ дребнав?

НОРА. Наопаки, мили Торвалд. И тъкмо за това...

ХЕЛМЕР. Все толкова; ти наричаш моите подбуди дребнави, тогава без друго и аз трябва да съм дребнав. Дребнав? Виж ти! Да, наистина, на това трябва да се сложи край! *(Отива на вратата за преддверието и вика.)* Елена!

НОРА. Какво искаш?

ХЕЛМЕР *(рови из книжката си)*. Искам да свърша с това! *(Прислужницата влиза.)* На, вземете това писмо и слезте веднага. Изпратете го по някой носач. Но бързо! Адресът е написан отгоре. Ето и пари.

ПРИСЛУЖНИЦАТА. Добре. *(Излиза с писмото.)*

ХЕЛМЕР *(прибира книжката)*. Така, мой малка вироглавке.

НОРА *(със затаен дъх)*. Торвалд, какво беше това писмо?

ХЕЛМЕР. Уволнението на Кругстад.

НОРА. Торвалд, вземи го назад! Още има време. Ах, Торвалд, вземи го назад, направи го заради мене... заради себе си, заради

децата! Чуваш ли, Торвалд, вземи го назад! Не знаеш какво може да ни навлече това уволнение.

ХЕЛМЕР. Твърде късно е.

НОРА. Да... твърде късно е.

ХЕЛМЕР. Мила Нора, аз ти прощавам този страх, макар всъщност той да е оскърбление за мене. Да, така е! Или може би не е оскърбление да мислиш, че аз би трябвало да се страхувам от отмъщението на един пропаднал писарушка? Но въпреки това аз ти прощавам, защото така ти ми даваш едно тъй хубаво доказателство за голямата си любов. *(Прегръща я.)* Аз трябваше да го направя, любима моя Нора. Да става, каквото ще! Повярвай ми, ако стигне дотам, аз ще имам смелост и сила. Ще видиш, аз съм човек, който поема всичко върху себе си.

НОРА *(вкаменена от страх)*. Какво искаш да кажеш?

ХЕЛМЕР. Всичко, казвам...

НОРА *(спокойно)*. Ти не бива да направиш това.

ХЕЛМЕР. Добре; тогава ще делим, Нора... като мъж и жена. Така и трябва да бъде. *(Милва я.)* Сега доволна ли си? Тъй...тъй... тъй... махни уплахата от гълъбовите си очи! Та всичко това е празно въображение! Сега ще изиграеш още веднъж тарантелата и ще се поупражниш на дайретото. Аз ще седна в средния кабинет и ще затворя междинната врата, тогава няма да чувам нищо; можеш да дигаш шум, колкото искаш. *(На вратата се обръща.)* А ако дойде Ранк, кажи му къде ще ме намери. *(Кимва и отива с книжката в стаята си и затваря вратата зад себе си.)*

НОРА *(безпаметна от страх, стои като закована и шепне)*. Той би бил в състояние да го направи. Ще го направи, напук на всички. Не... не бива... ей богу, не бива! Всичко друго, само това не! Спасение... изход... *(В преддверието се звъни.)* Докторът! Всичко друго, само това не! По-скоро всичко друго... каквото и да бъде то! *(Прекарва ръка по лицето си, мъчи се да се успокои и отваря вратата за преддверието. Вън стои доктор Ранк и окачва шубата на куката. През време на следващото започва да тъмнее.)*

НОРА. Добър ден, докторе. Познах ви по звъненето. Но не влизайте при Торвалд; мисля, зает е.

РАНК. А вие?

НОРА (*докато той влиза в стаята и тя затваря вратата зад него*). Ах, знаете много добре... за вас винаги имам малко свободно време.

РАНК. Благодаря. Ще се възползувам, докато още мога.

НОРА. Какво искате да мажете? Докато можете?

РАНК. М-да, плашите ли се?

НОРА. Тъй чудно се изразихте. Нима ще се случи нещо?

РАНК. Ще се случи онова, за което вече отдавна съм подготвен. Все таки не вярвах, че ще дойде толкова скоро.

НОРА (*хваща го за мишцата*). В какво сте се уверили? Трябва да ми го кажете, докторе.

РАНК (*сяда до печката*). С мене отива на зло. Нищо не може да се промени.

НОРА (*въздъхва облекчително*). Вие говорите за себе си...

РАНК. За кого другиго? Каква полза сам да се залъгвам? Аз съм най-окаяният от всички мои пациенти, госпожо, Хелмер. Тези дни направих равносметка на вътрешното си състояние. Банкрут! Още един месец и аз положително ще лежа вече в гробището и ще гния.

НОРА. Пфу, колко грозно говорите!

РАНК. И цялата тая история е ужасно грозна. Обаче най-лошото е, че преди това ще станат толкова много други грозни неща. Остава ми още едно единствено изследване; свърша ли с него, ще зная приблизително кога ще започне разложението. Бих искал да ви кажа нещо. ХЕЛМЕР с изтънчената си натура храни такова очевидно отвращение към всичко грозно. Не искам той да влиза в болничната ми стая...

НОРА. Но, докторе...

РАНК. Не искам да го видя там. По никакъв начин. Ще му заключа вратата си. Когато добия пълна увереност върху най-лошото, ще ви изпратя визитната си карта с черен кръст отгоре и тогава ще знаете, че гадното разложение е започнало.

НОРА. Не, днес сте блудкав. А толкова щях да се радвам, ако бяхте в добро настроение.

РАНК. Със смъртта в сърцето? Длъжен да изкупвам вината на другиго? Има ли справедливост в това? И над всяко семейство виене в някакъв вид подобно неумолимо възмездие...

НОРА (*затуля ушите си*). Глупости! Бъдете весел, весел!

РАНК. Ей богу, цялата история всъщност е смешна. Моят невинен гръбначен стълб трябва да изкупва веселите лейтенант-ски дни на баща ми.

НОРА (*вляво до масата*). Той ужасно налитал на аспержи и пастет от гъши дроб. Така ли беше?

РАНК. Да, и на гъби.

НОРА. И на гъби. И на стриди, ако се не лъжа.

РАНК. И на стриди, разбира се, и на стриди.

НОРА. А освен това и на вино — порто и шампанско-. Тъжно е, че всички тези лакомства избиват в костите.

РАНК. Особено когато избиват в нещастни кости, които не са опитали нищо от тях.

НОРА. Разбира се, това е най-тъжното.

РАНК (*гледа я изпитателно*). Хм...

НОРА (*не бавно*). Защо се усмихнахте?

РАНК. В и е се засмяхте.

НОРА. Не, докторе, в и е се усмихнахте!

РАНК (*става*). Вие сте по-голяма хитруша, отколкото мислех.

НОРА. Днес съм настроена за лудории.

РАНК. Така изглежда.

НОРА (*слага двете си ръце върху раменете му*). Драги, драги докторе, вие не бива да ни умираете... на Торвалд и на мене!

РАНК. Ах, вие ще понесете леко тая скръб. Умрелите биват скоро забравяни.

НОРА (*гледа го плахо*). Вярвате ли го?

РАНК. Ще се създадат нови връзки и тогава...

НОРА. Кой ще създаде нови връзки?

РАНК. Това ще направите и двамата, когато аз си отида. Струва ми се, че вие сте вече ата най-добър път да го сторите. Какво търсеше тук снощи тая госпожа Линде?

НОРА. Аха, вие като че ревнувате бедната Кристина!

РАНК. Разбира се. Тя ще бъде моя приемница в тоя дом. Когато с мен ще бъде свършено, тази жена може би...

НОРА. Пет... не говорете толкова високо. Тя е там вътре.

РАНК. И днес ли? Ето, виждате!

НОРА. Само за да ми ушие костюма. Господи, колко сте блудкав! (*Сяда на софата.*) Бъдете добър, докторе! Утре и вие ще видите колко

хубаво ще танцувам. Пък и трябва да си представите, че го правя само заради вас... естествено и заради Торвалд... разбира се. (*Изважда от кутията разни неща.*) Елате, докторе, седнете тук... ще ви покажа нещо.

РАНК (*сяда*). Какво е то?

НОРА. Погледнете!

РАНК. Копринени чорапи.

НОРА. С цвета на кожа. Не са ли прекрасни? Сега е доста тъмно. Но утре... не, не, не! Разрешавам ви да видите само стъпалото. Е, от мен да мине, можете да видите и горната част.

РАНК. Хм...

НОРА. Защо ги гледате тъй критично? Може би мислите, че няма да ми подхождат?

РАНК. Невъзможно ми е да имам обосновано гледище по този въпрос.

НОРА (*поглежда го за миг*). Пфу, засрамете се! (*Удря го леко с чорапите по ухото.*) Тъй, така ви се пада! (*Прибира ги.*)

РАНК. Какви други прелести ще видя още?

НОРА. Нищичко повече няма да видите, понеже сте непослушен. (*Тананика тихо и рови из нещата.*)

РАНК (*след къса пауза*). Като седя тук съвсем свойски с вас, не мога да проумея какво би станало от мене, ако никога не бях прекрачил прага на къщата ви.

НОРА (*усмихва се*). Всъщност вие се чувствувате, мисля, много удобно у нас.

РАНК (*тихо, гледа напред*). А сега да бъдеш принуден да напуснеш всичко това...

НОРА. Глупости! Ще останете тук!

РАНК (*както преди*). ... и да не можеш да оставиш дори един нищожен белег на благодарност; ще забележат само за миг отсъствието ти... ще остане само едно празно място, което може да запълни някой случаен човек.

НОРА. А ако сега ви помоля за?... Не...

РАНК. За какво?

НОРА. За едно голямо доказателство на приятелството...

РАНК. Да, да!

НОРА. Не, искам да кажа... за една страшно голяма услуга...

РАНК. Значи, искате да ме направите поне един единствен път щастлив?

НОРА. Ах, та вие още не знаете за какво се касае.

РАНК. Е добре, кажете го най-сетне!

НОРА. Не, не мога, докторе; то е тъй нечувано много... съвет... и подкрепа, и услуга...

РАНК. Колкото повече, толкова по-добре. Наистина, аз не мога да си представя какво загатвате. Но говорете най-сетне. /Мигар нямате доверие в мене?

НОРА. Да, повече, отколкото във всекиго друго. Вие сте моят най-верен и най-добър приятел, зная го. Затова ще ви го кажа. Значи, слушайте, докторе: трябва да ми помогнете да осуетя нещо. Вие знаете как жарко, как неизказано ме обича Торвалд; той не би се подвоумил нито миг да даде живота си за мене.

РАНК (*навежда се към нея*). Нора... мислите ли, че той е единственият, който?...

НОРА (*леко изтръпва*). Който?...

РАНК. ...който с радост би дал живота си за вас.

НОРА (*тъжно*). Да, така.

РАНК. Аз си бях дал клетва да узнаете това пред края ми. Никога вече не ще се намери по-сгоден случай. Да, Нора, сега вие го знаете. И сега знаете също, че можете да ми се доверите както никому другиму.

НОРА (*става, спокойно и просто*). Пуснете ме да мина.

РАНК (*прави ѝ път, но остава седнал*). Нора...

НОРА (*на вратата за преддверието*). Елена, донесете лампата. (*Отива до печката.*) Ах, драги докторе, това наистина беше отвратително от вас.

РАНК (*става*). Че съм ви обичал също тъй съкровено, както онзи другия? Това ли беше отвратително?

НОРА. Не. А това, че ми го казвате. Та то съвсем не беше нужно...

НОРА. Какво ще рече това? Мигар сте знаела? (*Прислужницата влиза с лампата, поставя я на масата и пак излиза.*) Нора... госпожо Хелмер... питам ви, знаехте ли?

НОРА. Ах, отгде да зная дали съм го знаела, или не съм го знаела? Наистина не мога да ви кажа. Как можяхте да бъдете толкова недодялан, докторе! Всичко беше тъй хубаво!

РАНК. Е, накрай поне се уверихте, че съм ви предан тялом и духом. Говорете сега!

НОРА (*поглежда го*). Сега още?

РАНК. Моля... мога ли да узная за какво се касае?

НОРА. Сега няма да узнаете нищо.

РАНК. Да, да! Не бива да ме наказвате така. Удостойте ме и аз ще направя за вас всичко, каквото е по силите на човек!

НОРА. Не можете да направите вече нищо за мене. Впрочем едва ли ще се нуждая от помощ. Ще видите, всичко е въображение. Положително. Естествено. (*Сяда в стола-люлка, поглежда го и се размива.*) Вие действително сте любезен господин, драги докторе! Сега, на лампа, сигурно се срамувате?

РАНК. Не, всъщност не! Но може би ще трябва да си отида... завинаги?

НОРА. Не, въпреки това не бива да си отивате! Разбира се от само себе си, че ще идвате у нас като по-рано. Знаете, че Торвалд не може да се лиши от вас.

РАНК. А вие?

НОРА. Ах, аз намирам, че тук винаги става страшно забавно, когато дойдете вие.

РАНК. Тъкмо това ме подведе да тръгна по фалшиви дири. Вие сте загадка за мене. Често ми се е струвало, като че ли вие изпитвате толкова радост да бъдете заедно с мене, колкото и с Хелмер.

НОРА. Да, вижте, има хора, които обичаме повече от всичко, и хора, с които най-обичаме да бъдем заедно.

РАНК. О, да, в това има нещо вярно.

НОРА. Когато бях още в родителския дом, естествено, обичах татко повече от всичко. Но винаги ми беше извънредно забавно, когато можех да сляза скрито долу при слугите; защото те никога не ме поучаваха и освен това винаги си разказваха толкова весели работи.

РАНК. Аха, значи, аз заместих тях.

НОРА (*скоква и отива при него*). Драги, скъпи докторе, не исках да кажа това. Но, вижте, с Торвалд е точно така, както беше с татко...

(Прислужницата влиза от преддверието.)

ПРИСЛУЖНИЦАТА. Госпожо! *(Пошепва нещо и ѝ подава една визитна карта,)*

НОРА *(хвърля поглед върху картата)*. А! *(Пъхва я в джоба си.)*

РАНК. Нещо неприятно?

НОРА. Не, не, съвсем не; само... за новия ми костюм...

РАНК. Как? Та той л е ж и там.

НОРА. Ах, да! Този! Касе се обаче за друг; поръчах го... Торвалд не бива да знае...

РАНК. Аха, значи, тази е великата тайна!

НОРА. Да, разбира се! Влезте при него; той е в средната стая, задръжте го дотогава...

РАНК. Не се безпокойте; няма да го пусна. *(Отива в стаята на Хелмер.)*

НОРА *(към прислужницата)*. Стои в кухнята и чака?

ПРИСЛУЖНИЦАТА. Да, качил се е по задната стълба...

НОРА. Не му ли каза, че в къщи няма никого?

ПРИСЛУЖНИЦАТА. Да, но беше безполезно.

НОРА. Не искаше да си отиде?

ПРИСЛУЖНИЦАТА. Не, докато не бил приказвал с госпожата.

НОРА. Тогава пусни го, но безшумно. Не бива да обаждаш никому. Елена; то е изненада за моя мъж.

ПРИСЛУЖНИЦАТА. Да, да, разбирам. *(Излиза.)*

НОРА. Ужасното ще се случи. Той иде въпреки всичко. Не, не, не, не може да се случи, не бива да се случи! *(Отива до вратата на Хелмер и бутна резето. Прислужницата отваря вратата за преддверието, пуска Кругстад и отново затваря вратата зад него. Той е облечен в пътнишка шуба, кожени ботуши и кожена шапка.)*

НОРА *(отива към него)*. Говорете тихо; мъжът ми е в къщи.

КРОГСТАД. Добре.

НОРА. Какво искате от мене?

КРОГСТАД. Да се осведомя.

НОРА. Добре, побързайте. Какво има?

КРОГСТАД. Вие сигурно знаете, че получих уволнени ето си.

НОРА. Не можах да го предотвратя, господни Кругстад. Борих се докрай за вашата кауза. Но нищо не помогна...

КРОГСТАД. Толкова малко ли ви обича вашият мъж? Той знае на какви неприятности мога да ви изложа и пак дръзва...

НОРА. Как можете да помислите, че той знае!

КРОГСТАД. Да, разбира се, мислех си го. Та и не би подобавало на моя добродушен Торвалд Хелмер да покаже толкова мъжество...

НОРА. Господин Крогстад, аз изисквам да имате респект към моя мъж.

КРОГСТАД. О, разбира се. Всичкия дължим респект. Но тъй като вие, уважаема госпожо, криете тъй плахо цялата работа, то аз мога да приема, че днес вие сте по-наясно от вчера какво всъщност сте извършила.

НОРА. По-наясно, отколкото вие някога бихте могли да ми обясните!

КРОГСТАД. Естествено, такъв лош юрист като мене...

НОРА. Какво искате от мене?

КРОГСТАД. Само да видя как сте, госпожо Хелмер. Мислих целия ден за вас. Един паричен посредник, един писарушка като мене също има сърце, тъй да се каже.

НОРА. Тогава докажете го; помислете за малките ми деца.

КРОГСТАД. Вие и вашият мъж помислихте ли за моите деца? Обаче сега е все едно! Не бива да вземате работата толкова сериозно... само това исках да ви кажа. Сега засега няма да доведе случката до знанието на съда.

НОРА. Не, нали? Знаех го.

КРОГСТАД. Всичко може да се уреди с добром; не е нужно да стига до ушите на хората; ще остане между нас тримата.

НОРА. Мъжът ми не бива да научи никога.

КРОГСТАД. Как ще попречите? Негли ще успеете да из-платите остатъка?

НОРА. Не, в момента не.

КРОГСТАД. Или имате някакво средство да набавите парите в близко време?

НОРА. Поне никакво, е което бих поискала да си послужа.

КРОГСТАД. Па и не бихте имала никаква полза. Дори да се бяхте изправила тук пред мене с още толкова сухи пари в ръката, пак не бихте получила обратно записи си.

НОРА. Тогава обяснете ми, какво ще правите е него?

КРОГСТАД. Само ще го запазя... да го имам в ръцете си. Никой външен човек няма да узнае нищо. И ако вие се носите с някакво

отчаяно решение...

НОРА. Така е.

КРОГСТАД. ... ако имате намерение да напуснете дом и семейство...

НОРА. Така е.

КРОГСТАД. ...или ако може би сте намислила нещо още по-лошо...

НОРА. Отгде знаете?...

КРОГСТАД. ...то откажете се от тая мисъл!

НОРА. Отгде знаете, че се нося с такива мисли?

КРОГСТАД. Човек като нас винаги се носи с такива мисли... в началото. И аз се носих с тях. Но, ах, господи, нямах смелостта...

НОРА (*беззвучно*). И аз нямам.

КРОГСТАД (*облекчен*). Нали? Нямате смелостта за това... и вие я нямате?

НОРА. Нямам я; нямам я.

КРОГСТАД. Лък и би било голяма глупост. Щом премине първата домашна буря... В джоба си имам едно писмо до вашия мъж.

НОРА. В което пишете, всичко?

КРОГСТАД. В изразите, доколкото бе възможно, смекчено.

НОРА (*бързо*). Това писмо не бива да попадне в ръцете му! Скъсайте го, аз ще се помъча да набавя пари.

КРОГСТАД. Извинете, госпожо, но мисля, че току-що ви казах...

НОРА. Ах, аз не говоря за парите, които ви дължа. Кажете ми каква сума изисквате от моя мъж. Аз ще набавя парите.

КРОГСТАД. Не искам никакви пари от мъжа ви.

НОРА. Какво искате най-сетне?

КРОГСТАД. Ще узнаете. Искам да се изправя отново на краката си, уважаема госпожо... искам да се издигна; и вашият съпруг трябва да ми помогне. От година и половина не съм се провинил в никакво непочтено деяние. През това време се борих с най-тежки условия; бях доволен, че мога да се издигна отново стъпка по стъпка. Сега ме изпъждат но сега аз няма да се задоволя с това — да ме приемат отново по милост; казвам ви, искам да се издигна. Искам да се върна в банката; вашият мъж следва да намери някоя служба за мене...

НОРА. Той никога няма да го направи.

КРОГСТАД. Ще го направи. Аз го познавам. Той не смее да се наежда. А бъда ли веднъж вътре, заедно с него... тогава ще видите! Няма да мине една година и аз ще стана дясна ръка на директора. Тогава Нилс Крогстад ще управлява Акционерната банка, а не Торвалд Хелмер.

НОРА. Това няма да доживеете!

КРОГСТАД. Мигар вие ще?...

НОРА. Сега имам смелост.

КРОГСТАД. Ах, не ще ме уплашите! Една такава изтънчена, разглежена дама като вас...

НОРА. Ще видите, ще видите!

КРОГСТАД. Да не се хвърлите под леда? В студената, черна като катран вода? Та после, напролет, да бъдете изхвърлена на брега, грозна, неузнаваема, с окапали коси...

НОРА. Не ще ме уплашите!

КРОГСТАД. И вие мене не. Такива неща не се правят; госпожо Хелмер. А освен това какъв смисъл би имало? Въпреки всичко той ще стои в джоба ми.

НОРА. И после ли, когато аз няма вече?...

КРОГСТАД. Забравяте ли, че доброто ви име и след вашата смърт зависи от мене?

(Нора стои онемяла и го гледа.)

КРОГСТАД. Така, сега знаете в какво положение се намирате. Не вършете глупости! Аз ще чакам от Хелмер отговор на писмото си. И не забравяйте, че сам вашият мъж ме тласна отново по такива пътища. Аз няма никога да му простя. Сбогом, уважаема госпожо! *(Излиза през преддверието.)*

(Нора изтичва към вратата на преддверието, отваря я малко, слухти.)

Отиде си. Не предаде писмото. Ах, не, не, това е невъзможно. *(Отваря все по-широко вратата)*. Какво значи това? Стои вън. Не слиза по стълбата. Премисля ли? Да не би?... *(В кутията пада писмо; после се чуват стъпките на Крогстад, които заглъхват надолу по*

стълбата. Нора изтичва със задавен вик през стаята до масата пред софата; кратка пауза.) В кутията. (Примъква се плахо до вратата за преддверието.) Лежи там. Торвалд, Торвалд... сега сме безнадеждно загубени!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (влиза с костюма от стаята вляво). Така... няма какво повече да се променя. Искаш ли да направим проба?

НОРА (пресирило и тихо). Кристина, ела.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (хвърля костюма на софата). Какво ти е? Изглеждаш съвсем разстроена.

НОРА. Ела. Виждаш ли писмото. Там... надникни през отвора на кутията за писма!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, да, виждам го.

НОРА. Писмото е от Кругстад...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Нора... Кругстад ти е заел парите!

НОРА. Да; и сега Торвалд ще узнае всичко.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Ах, Нора, повярвай ми, това е най-доброто за двама ви.

НОРА. Ти още не знаеш всичко. Аз фалшифицирах подпис.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Боже справедливи...

НОРА. Искам да ти кажа само едно, Кристина ти трябва да ми бъдеш свидетел.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Как така свидетел? Какво бих могла аз?...

НОРА. Ако загубя разсъдъка си... а това би могло лесно да се случи...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Нора!

НОРА. Или ако ми се случи нещо друго... такова, че да не мога да бъда тук, ако...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Нора, Нора, ти си просто обезумяла!

НОРА. Ако после някой реши да поеме всичко върху себе си... цялата вина... ти разбираш...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ Да, да. Но как можеш само да помислиш?...

НОРА. Тогава ти ще свидетелствуваш, че не е вярно, Кристина. Аз съвсем не съм обезумяла; още съм напълно с ума си и ти казвам: никой друг не е знаел, аз сама извърших всичко. Не забравяй това!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Положително се. Обаче не разбирам всичко.

НОРА. Как ли би могла да го разбереш! Та сега ще стане чудото!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Чудото?

НОРА. Да, чудото. Но то е тъй страшно, Кристина... то по бива да стане... за нищо на света.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Аз ще отида веднага у Кругстад и ще поговоря с него.

НОРА. Не отивай у него! Той ще ти напакости!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Някога в миналото той беше готов да направи с радост всичко за мене, каквото и да беше.

НОРА. Той?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Где живее?

НОРА. Ах, мигар зная?... Или да... *(бръква в джоба си)* имам визитната му карта. Но писмото, писмото!...

ХЕЛМЕР *(от стаята си, чука на вратата)*. Нора!

НОРА *(изкрещява, преизпълнена от страх)*. Какво има? Какво искаш от мене?

ХЕЛМЕР. Е, е, само не се плаши! Не можем да влезем. Заклучила си вратата. Проба ли правиш?

НОРА. Да, да, проба правя. Ще изглеждам хубава, Торвалд.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ *(прочела визитната карта)*. Живее съвсем близко до ъгъла.

НОРА. Да... но няма да има никаква полза. Ние сме безнадеждно загубени. Писмото е вече в кутията.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Мъжът ти ли държи ключа?

НОРА. Да, винаги.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Кругстад трябва да поиска обратно писмото си непрочетено; трябва да намери някакъв предлог...

НОРА. Но точно по това време обикновено Торвалд...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Задръж го! Влез дотогава при него! Аз ей сега ще се върна. *(Излиза бързо през преддверието.)*

НОРА *(отива до вратата на Хелмер и я отваря)*. Торвалд!

ХЕЛМЕР *(от задната стая)*. Е, мога ли най-сетне да вляза в собствената си стая? Ранк, ела да видим сега! *(От вратата.)* Но какво значи това?

НОРА. Какво, скъпи Торвалд?

ХЕЛМЕР. Ранк ме подготви за някаква великолепна маскарадна сцена.

РАНК *(от вратата)*. Аз така разбрах, но може и да съм се излъгал.

НОРА. Ще се възхищавате от моето великолепие чак утре.

ХЕЛМЕР. Но, мила Нора, колко изнурена изглеждаш! Много ли упражнява?

НОРА. Не, въобще не съм упражнявала още.

ХЕЛМЕР. Но все пак ще бъде необходимо...

НОРА. Да, ще бъде безусловно необходимо, Торвалд. Но аз не мога да направя нищо без твоя помощ..., забравила съм кажи-речи всичко.

ХЕЛМЕР. О, ще си го припомниш бързо!

НОРА. Да, Торвалд, трябва да се заемеш с мене. Обещаваш ли ми? Ах, толкова ме е страх! Такова голямо общество... Тази вечер трябва да се посветиш всецяло на мене. Никакви дела... и изобщо нищо друго. Никакво писане! А? Нали, мили Торвалд?

ХЕЛМЕР. Обещавам ти. Та ги вечер ще стоя изключително па твое разположение... малка, безпомощна особо! Но почакай! Искам първо... *(Отива към вратата за преддверието.)*

НОРА. Какво искаш да видиш вън?

ХЕЛМЕР. Искам да видя дали има писма.

НОРА. Не, не, недей, Торвалд!

ХЕЛМЕР. Какво ще рече това?

НОРА. Торвалд, моля те, писма няма.

ХЕЛМЕР. Все пак ще отида да видя. *(Тръгва.)*

(Нора на пианото, свири първите тактове на тарантелата.)

ХЕЛМЕР *(спира се на вратата)*. Аха!

НОРА. Ако ще танцувам утре, трябва предварително да упражнявам с тебе.

ХЕЛМЕР *(отива при нея)*. Толкова ли те е страх, мила Нора?

НОРА. Да, имам безграничен страх. Нека започнем веднага упражнението. До трапезата има още време. Седни на пианото и свири, мили Торвалд, поправяй ме; дирижирай ме К1акто обикновено.

ХЕЛМЕР. На драго сърце, на драго сърце, щом желаш. *(Сяда на пианото.)*

НОРА *(изважда от кутията дайре и един дълъг пъстър шал, с който набързо се драпура; после идва с един скок напред и извиква)*.

Свири! Сега ще танцувам. (*Хелмер свири и Нора танцува. Ранк стои до пианото зад Хелмер и гледа.*)

ХЕЛМЕР (*свири*). По-бавно, по-бавно!

НОРА. Не мога иначе.

ХЕЛМЕР. Не толкова буйно, Нора!

НОРА. Точно така трябва.

ХЕЛМЕР (*прекъсва свиренето*). Не, не, така съвсем не върви.

НОРА (*смее се и маха с дайретото*). Не ти ли казах?!

РАНК. Дай аз да свиря!

ХЕЛМЕР (*става*). Да, свири ти... така за мене ще е по-удобно да я дирижирам.

(Ранк сядна на пианото и свири. Нора танцува с растяща възбуда. Хелмер се е изправил до печката и през време на танца непрекъснато ѝ отправя поправителни забележки. Тя като че не го чува, косите ѝ се разплитат и падат върху раменете; тя нехае и продължава да танцува. Влиза госпожа Линде.)

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*стои като вкаменена на вратата*). А?...

НОРА (*танцува*). Весело е тук, Кристина.

ХЕЛМЕР. Но, мила, скъпа Нора, ти танцуващ така, като че от това зависи животът ти.

НОРА. Наистина зависи.

ХЕЛМЕР. Ранк, спри! Та това е явно безумие. Спри, казах!

(Ранк прекъсва свиренето и Нора изведнъж спира. Хелмер отива при нея.)

Никога не бих помислил, че това е възможно; та ти си забравила всичко, каквото те бях научил.

НОРА (*хвърля дайретото*). Сам виждаш.

ХЕЛМЕР. Да, действително са нужни още уроци.

НОРА. Виждаш сега колко е необходимо. Трябва да упражняваш с мен до последния миг. Обещавах ли ми, Торвалд?

ХЕЛМЕР. Бъди уверена.

НОРА. Днес и утре не бива да мислиш за нищо друго освен за мене; не бива да отваряш нито едно писмо... не бива да отключваш

кутията за писма...

ХЕЛМЕР. Аха, все още страхът от този човек...

НОРА. О, да, да... и това!

ХЕЛМЕР. Нора, познавам по очите ти: вече е дошло писмо от него.

НОРА. Не зная, мисля — да. Но сега ти не бива да четеш подобно нещо. Между нас не бива да влезе нищо грозно, докато не свърши всичко.

РАНК (*тихо към Хелмер*). Не й противоречи!

ХЕЛМЕР (*прегръща я с една ръка*). Да бъде волята на детето. Но утре вечер, след твоя танц...

НОРА. Тогава си свободен.

ПРИСЛУЖНИЦАТА (*от вратата вдясно*). Госпожо, трапезата е сложена.

НОРА. Донеси шампанско, Елена!

ХЕЛМЕР. Ай, ай... значи, голямо пиршество?

НОРА. Пиршество е шампанско до зори. (*Вика навън.*) И бадемки, Елена, много... само този път.

ХЕЛМЕР (*хваща я за ръцете*). Тъй, тъй, тъй... стила с тая страхлива припряност! Бъди сега отново моята мила, малка чучулига както преди.

НОРА. Ах, да, ще бъда. Но влез сега вътре; вие също, докторе. Кристина, ти трябва да ми забодеш косите.

РАНК (*на излизане с Хелмер*). Навярно има нещо... нещо на път?

ХЕЛМЕР. Нищо подобно, драги приятелю, само този детински страх, за който ти разказах.

(Двамата излизат надясно.)

НОРА. Е, какво?!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Заминал... извън града.

НОРА. Познах по очите ти.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Щял да се върне утре вечер. Оставих му няколко реда.

НОРА. Това не биваше да правиш. Не бива да пречиш на нищо, В края на краищата е истинско блаженство да се чака чудото.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Какво чакаш?

НОРА. Ах, ти не можеш да го разбереш. Влез при тях; аз ще дойда веднага след тебе. (*Госпожа Линде отива в трапезарията. Нора стои един миг, като че да се опомни, после поглежда часовника си.*) Пет часът. Седем часа до полунощ. После още двадесет и четири часа до следващата полунощ. Тогава тарантелата ще свърши. Двадесет и четири и седем? Още тридесет и един часа живот.

ХЕЛМЕР (*вдясно на вратата*). Но где се бави моята малка чучулига?

НОРА (*литва с разперени ръце насреща му*). Ето я чучулигата!

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

(Същата стая. Масата пред софата заедно със столовете около нея е преместена наскре стаята. На масата гори лампа. Вратата за преддверието стон отворена. От горния етаж ехти музика.)

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*седи до масата и разсеяно прелиства една книга; опитва се да чете, но изглежда, че не може да събере мислите си, няколко пъти се ослушва напрегнато в посока към вратата за стълбата. Поглежда часовника си*). Още го няма. А крайно време е вече. Само да не е... (*Отново се ослушва.*) А, ето го! (*Отива в преддверието и отваря внимателно външната врата; чуват се тихи стъпки по стълбата; тя прошепва.*) Влезте. Няма никого.

КРОГСТАД (*на вратата*). Намерих в жилището си бележка от вас. Какво значи това?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Имам да ви говоря спешно.

КРОГСТАД. Тъй ли? И то трябва да стане в тая къща?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. У мен в къщи беше невъзможно. Стаята ми няма отделен вход. Влезте! Съвсем сами сме; момичето спи, а Хелмерови са горе на бал.

КРОГСТАД (*влиза в стаята*). Я гледай! Хелмерови танцуват тази вечер? Наистина ли?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, защо не?

КРОГСТАД. Е да, защо ли не!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Кругстад, да си поговорим ние двамата!

КРОГСТАД. Мигар ние двамата има още какво да си говорим?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Имаме много да поговорим.

КРОГСТАД. Никога не бих повярвал.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Защото никога не ме разбирахте добре.

КРОГСТАД. Какво повече имаше за разбиране? Не беше ли старата история? Една безсърдечна жена обръща гръб на един мъж, щом й бъде предложено нещо по-изгодно.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Съвсем безсърдечна ли ме смятате? И мислите ли, че ми беше леко на сърцето, когато скъсах с вас?

КРОГСТАД. Не?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Кругстад, наистина ли сте го мислили?

КРОГСТАД. Ако не е било така, защо тогава ми писахте по този начин?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Не можех другояче. В мига, когато скъсах с вас, беше мой дълг също да задуша у вас всичко, което вие изпитвахте към мене.

КРОГСТАД (*свива пестници*). Затова, значи! И само... само заради парите.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Не бива да забравяте, че аз имах една безпомощна майка и двама малки братя. Ние не можехме да ви чакаме, Кругстад; вашите изгледи тогава бяха слаби.

КРОГСТАД. Така да е; но вие нямате право да се отричате от мене за угода на друг човек.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, не зная. Често съм се питала сама дали имах право да го направя.

КРОГСТАД (*тихо*). Когато ви загубих, струваше ми се, като че нямам здрава почва под нозете си. Погледнете ме, сега съм корабкрушенец върху останките на разбития кораб. ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Може би помощта е близко.

КРОГСТАД. Тя беше близко. Но се явихте вие и се изпречихте на пътя.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Без да зная, Кругстад. Едва днес узнах, че ще заема вашето място в банката.

КРОГСТАД. Вярвам ви, щом го казвате. Ала сега, когато знаете... ще се оттеглите, нали?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Не. Няма да имате и най-нищожната полза от това.

КРОГСТАД. Ба! Полза, полза!... Аз ще го направя въпреки всичко.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Аз съм се научила да действувам разумно. Поучиха ме животът и суровата, горчива нужда.

КРОГСТАД. А мене животът поучи да не вярвам на фрази.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Тогава той ви е поучил нещо твърде разумно. Но на дела все таки вярвате? Кругстад. Какво искате да

кажете?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Вие казахте, че стоите като корабокрушенец върху останките на разбит кораб.

КРОГСТАД. Вероятно имам достатъчно основание да го кажа.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Аз също стоя като корабокрушенец върху останките на разбит кораб. Нямам никого, за когото бих могла да се грижа.

КРОГСТАД. То беше ваш собствен избор.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Тогава нямах друг.

КРОГСТАД. Е, и после?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Кругстад, ако ние двама корабокрушенци можехме сега да се съберем.

КРОГСТАД. Какво говорите?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Двамина върху едни останки на разбит кораб все пак са по-добре, отколкото всеки сам на отделни.

КРОГСТАД. Кристина!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Какво, мислите, ме доведе в града?

КРОГСТАД. Сигурно не мисълта за мене?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Аз трябва да работя, за да мога да понасям съществуването. През целия си живот, доколкото мога да си спомня, съм работила и това беше най-хубавата ми, единствена радост. Но сега съм съвсем сама на света, с ужасно пуста душа и изоставена. Не е радостно да бъдеш принудена да работиш сама за себе си. Кругстад, дайте ми някого, дайте Ми нещо, за което бих могла да работя.

КРОГСТАД. Не вярвам. То е героизъм на превзета жена, която сама иска да се жертвува... нищо повече!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Забелязал ли сте някога да съм била превзета?

КРОГСТАД. Действително ли бихте могли да го направите? Кажете ми... известно ли ви е напълно моето минало?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да.

КРОГСТАД. И знаете за какъв ме смятат тук?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. От предишните ви думи звучеше нещо като убеждение, че с мене бихте могъл да станете друг.

КРОГСТАД. Несъмнено.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Мигар това не може да стане и сега?

КРОГСТАД. Кристина, след дълбоко размишление ли говорите с мене? Да, така е. Познавам по очите ви. Значи, действително ще имате смелостта?...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Нужен ми е някой, комуто бих могла да бъда майка; а вашите деца имат нужда от майка. Ние двамата сме нужни един на друг. Кругстад, аз вярвам в доброто зърно у вас; заедно с вас мога да се реша на всичко.

КРОГСТАД (*улавя ръцете ѝ*). Благодаря, благодаря, Кристина! Сега вече ще съумея да се реабилитирам в очите на другите! О, но аз забравих...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*ослушва се*). Чуйте! Тарантелата. Вървете си! Вървете си!

КРОГСТАД. Защо? Какво има?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Чувате ли танца горе? Когато той свърши, можем да ги очакваме.

КРОГСТАД. Да. Отивам си. Та всичко е напусто. Естествено, вие не знаете каква стъпка предприех срещу Хелмерови.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, зная, Кругстад.

КРОГСТАД. И въпреки това имате смелостта?...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Разбирам много добре докъде може да доведе отчаянието един човек като вас.

КРОГСТАД. Ах, да можех да сторя така, че това да не се е случило!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Можете лесно; защото писмото ви е още в кутията.

КРОГСТАД. Положително ли знаете?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Съвсем положително; обаче...

КРОГСТАД (*гледа я изпитателно*). Мигар така трябва да го разбере? Вие искате на всяка цена да спасите приятелката си. Кажете откровено. Така ли е?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Кругстад, който веднъж се е продал заради други, няма да го направи повторно.

КРОГСТАД. Ще поискам обратно писмото си.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Не, не!

КРОГСТАД. Да, естествено; ще почакам тук, докато слезе Хелмер; ще му кажа, че трябва да ми върне писмото... че това писмо се отнася само до моето уволнение... че не бива да го чете...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Не, Кругстад, не бива да искате обратно писмото си!

КРОГСТАД. Но кажете ми нали вие ме повикахте тук само за него?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, в първата уплаха; но минаха вече двадесет и четири часа и оттогава насам аз бях в тая къща свидетелка на невероятни неща. Хелмер трябва да узнае всичко; тази злощастна тайна трябва да излезе на бял свят, между двамата трябва да се дойде до открито обяснение; невъзможно е да се продължава така с потуляния и уклончивости.

КРОГСТАД. Добре... щом се решавате на това! Но едно мога на всеки случай да сторя и то трябва да стане веднага...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*ослушва се*). Побързайте! Вървете си! Вървете си! Танцът е свършил, ме сме сигурни вече нито за миг.

КРОГСТАД. Ще ви почакам долу.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, добре, можете да ме изпратите чак до външната, врата.

КРОГСТАД. Никога не съм бил тъй ненаказано щастлив. (*Излиза през вратата за стълбата; вратата между стаята и преддверието остава отворена.*)

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*поразтребва малко и оправя връхната дреха и шапката си*). Какъв обрат! Да, какъв обрат! Хора, за които бих могла да работя... за които бих могла да живея; дом, в който бих могла да внесе щастие и удобство. Но сега трябва да се пипне здраво... Дано дойдат по-скоро... (*Ослушва се.*) Аха, идат вече. Где са нещата ми? (*Взема шапката си и връхната дреха.*)

(Вън се чуват гласовете на Хелмер и Нора, в бравата бива завъртян ключ и Хелмер почти силom въвежда Нора в преддверието Тя е облечена в италианския костюм с наметнат върху него голям черен шал, Хелмер е във вечерно облекло, върху което носи отворено черно домино.)

НОРА (*още на вратата, съпротивява се*). Не, не, не! Не искам у дома! Искам да отида пак горе. Не искам да се прибирам толкова рано.

ХЕЛМЕР. Но... мила Нора...

НОРА. Ах, умолявам те, Торвалд; моля те от цялото си сърце... само един час още.

ХЕЛМЕР. Нито една минутка повече, сладка Нора. Помниш, че така уговорихме! Тъй! Влез в стаята; тук ще се простудиш. (*Въпреки съпротивата ѝ въвежда я кротко в стаята.*)

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Добър вечер.

НОРА. Кристина!

ХЕЛМЕР. Как, госпожо Линде, толкова късно тук?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, простете, толкова ми се искаше да видя Нора в премяната ѝ.

НОРА. През цялото време ли ме чака?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да. За жалост... закъснях. Ти беше вече горе, а аз не исках да си отида, докато не те видя. Хелмер (*сваля шала от Нора*). Да, разгледайте я хубаво. Струва ми се, че заслужава да я види човек. Не е ли прелестна, госпожо Линде?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, трябва да призная...

ХЕЛМЕР. Не е ли необикновено прелестна? Всички гости бяха единодушни в това. Но ужасно своенравно е... сладкото малчуганче. Какво да се прави?! Ще повярвате ли: трябваше Просто да употребя насилие, за да я измъкна.

НОРА. Торвалд, ще съжالياваш, че неми позволи да остана поне още половин час.

ХЕЛМЕР. Чувате ли, госпожо Линде? Тя танцува тарантелата си, има бурен успех... който беше заслужен... макар че изпълнението беше може би малко прекалено натуралистично, искам да кажа... малко по-натуралистично, отколкото, строго взето, трябва да отговаря на изискванията на изкуството. Все таки главното е... тя има успех, бурен успех. И след това да я оставя още горе? Да отслабя впечатлението? Да пази бог! Взех под ръка моето прелестно малко девойче от Капри... би трябвало всъщност да кажа: моето капризно малко девойче от Капри; една бърза обиколка из залата, един поклон на всички страни и — както се казва на езика на романите — прекрасният образ изчезва. Напускането винаги трябва да бъде ефектно, госпожо Линде. Но невъзможно ми е да накарам Нора да разбере това. Уф, колко е топло тука! (*Захвърля доминото на един стол и отваря вратата към стаята си.*) Как? Та тук е тъмно! Ах, да, естествено. Простете. (*Влиза вътре и запалва няколко свеци.*)

НОРА (*шепне бързо и задъхано*). Е?!

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*тихо*). Приказвах с него.

НОРА. И?...

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Нора... ти трябва да кажеш всичко на мъжа си.

НОРА (*беззвучно*). Знаех.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. От страна на Кругстад няма какво да се страхуваш; но ти трябва да говориш.

НОРА. Аз няма да говоря.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Тогава ще говори писмото.

НОРА. Благодаря ти, Кристина; сега зная какво трябва да сторя. Пет! (*Хелмер се връща.*)

ХЕЛМЕР. Е, госпожо Линде, възхитихте ли й се?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, и искам вече да кажа лека нощ.

ХЕЛМЕР. Толкова скоро? Ваше ли е това плетиво?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ (*прибира го*). Да, благодаря. Нас-малко щях да го забравя.

ХЕЛМЕР. Значи, вие плетете?

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Да, разбира се.

ХЕЛМЕР. Знаете ли, би трябвало повече да вземете.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Така ли? Защо?

ХЕЛМЕР. Защото изглежда много по-красиво. Погледнете само: стиснатите мишци... иглите, които се движат нагоре и надолу... има нещо китайско в тая работа... Шампанското, което ни поднесоха, беше наистина блестящо.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Лека нощ, Нора... и не бъди вече своенравна.

ХЕЛМЕР. Добре казано, госпожо Линде.

ГОСПОЖА ЛИНДЕ. Лека нощ, господин директоре. (*Хелмер я изпраща до вратата.*)

ХЕЛМЕР. Лека нощ, лека нощ; надявам се, че ще се приберете спокойно у дома. На драго сърце бих ви... но вие нямате дълъг път.

(Госпожа Линде излиза; той заключва вратата и се връща.)

Най-сетне се отървахме от нея. Ужасно отегчителна особа!...

НОРА. Не си ли много уморен, Торвалд?

ХЕЛМЕР. Не, ни най-малко.

НОРА. Не ти се и спи?

ХЕЛМЕР. Никак; наопаки, чувствавам се извънредно бодър. А ти? Ти на всеки случай изглеждаш уморена и жадна за сън.

НОРА. Да, много съм уморена. Скоро ще си легна.

ХЕЛМЕР. Виждаш ли, виждаш ли?! Значи, все пак беше правилно от мене, че не останахме по-дълго.

НОРА. Ах, всичко, каквото вършиш ти, е правилно.

ХЕЛМЕР (*целува я по челото*). Сега моята чучулига говори като разумен човек. Я кажи: забеляза ли колко весел беше Ранк тази вечер?

НОРА. Така ли? Весел ли беше? Аз въобще не съм приказвала е него.

ХЕЛМЕР. Аз също почти никак; но много отдавна не бях го виждал в такова добро настроение. (*Поглежда я за миг; после се приближава до нея.*) Хм... все пак прекрасно е да се върне човек между своите четири стени... съвсем сам с тебе... О ти, възхитителна, прелестна женице!

НОРА. Не ме гледай така, Торвалд!

ХЕЛМЕР. Да не гледам най-скъпото си благо? Да не гледам цялото това великолепиe, което ми принадлежи... само на мене, всецяло и изключително на мене?

НОРА (*отива на другата страна на масата*). Тази вечер не бива да ми говориш така.

ХЕЛМЕР (*върви подире и*). Тарантелата още ти е в кръвта, виждам. А това те прави още по-прелъстителна. Слушай! Гостите се разотиват вече. (*По-тихо.*) Нора, скоро цялата къща ще утихне.

НОРА. Да, надявам се.

ХЕЛМЕР. Нали, моя единствена, любима Нора? Ах, знаеш ли... когато съм така в общество с тебе... знаеш ли защо тогава приказвам толкова малко с тебе, защо стоя далече от тебе и само сегиз-тогиз крадешком ти хвърлям някой поглед? Знаеш ли защо го правя? Защото тогава си въобразявам, че си ми тайна любовница, тайна млада годеница, и никой не подозира, че между нас двамата има някаква тайна.

НОРА. Да, да, да; зная, че всички твои мисли са при мене.

ХЕЛМЕР. И когато после си тръгваме, и аз намятам шала върху твоите крехки, момински рамене... върху тая дивна шия... тогава си

представям, че си моя млада невеста, че тъкмо се връщаме от черквата, че за първи път те отвеждам в жилището си, че за първи път ще бъда насаме с тебе... съвсем насаме с тебе, младата, тръпнеща хубавица! Цялата тази вечер копнеех само за тебе. Когато те видях да лудуваш тъй съблазнително в тарантелата... кръвта ми започна да кипи; не можех да издържам повече... и затова те доведох толкова рано у дома...

НОРА. Върви си сега, Торвалд. Трябва да ме оставиш на мира. Не искам всичко това!

ХЕЛМЕР. Какво значи това? Ти се подиграваш с мене, Норичка? Не искаш ли, не искаш? Не съм ли твой мъж?...

(На вратата за стълбата се чука.)

НОРА (*изтръпва*). Чуваш ли?...

ХЕЛМЕР (*отива към преддверието*). Кой е?

ДОКТОР РАНК (*отвън*). Аз съм. Мога ли да вляза за малко?

ХЕЛМЕР (*тихо, сърдито*). Този пък що иска сега? (*Високо*.) Почакай един миг! (*Отива и отключва*.) Е, хубаво е от твоя страна, че не отминаваш вратата ни!

РАНК. Стори ми се, че чух гласа ти и тъй ми се дощя да хвърля още един поглед у вас. (*Оглежда се бегло наоколо*.) Ах, да, тези мили, свидни стаи. Хубаво и приятно ви е на вас двамата.

ХЕЛМЕР. Навярно и ти си се чувствувал много приятно горе.

РАНК. Извънредно. И защо не? Защо да не вземеш всичко от тоя свят? Поне колкото можем и докато можем. Виното беше отлично...

ХЕЛМЕР. Особено шампанското.

РАНК. И ти ли си на същото мнение? Невероятно, колко много успях да излоча!

НОРА. И Торвалд пи тази вечер много шампанско.

РАНК. Така ли?

НОРА. Да, и след това е винаги в много добро настроение.

РАНК. Па и защо ли след един добре употребен ден човек да не си създаде една весела вечер?

ХЕЛМЕР. Добре употребен ден! За съжаление, аз не мога да се похваля с това.

РАНК (*тупа го по рамото*). Но виж, аз мога.

НОРА. Вероятно днес сте направили някое научно изследване, докторе?

РАНК. Вярно е.

ХЕЛМЕР. Охо, нашата малка Норичка говори за научни изследвания!

НОРА. И можем да ви честитим резултата?

РАНК. Можете спокойно.

НОРА. Значи, резултатът беше добър?

РАНК. Възможно най-добрият, както за лекаря, така и за пациента — положителен.

НОРА (*бързо и изпитателно*). Положителен?

РАНК. Напълно положителен. Не биваше ли след това да прекарам една весела вечер?

НОРА. Да, добре сте сторил, докторе.

ХЕЛМЕР. Така казвам и аз; стига да не трябва утре да го изкупваш.

РАНК. Ех, няма нищо безвъзмездно на света.

НОРА. Докторе, маскарадите сигурно ви доставят голямо удоволствие?

РАНК. Да, когато има повече комични маски...

НОРА. Слушайте, като какви да отидем двама на следващия маскарад?

ХЕЛМЕР. Ах ти, малка лекомисленице... отсега ли мислиш за следващия?

РАНК. Ние двама? Ще ви кажа: вие ще се явите като дете на щастieto...

ХЕЛМЕР. Да, но трябва да намериш костюм, който да подхожда за това.

РАНК. Пусни жена си да дойде такава, каквато е в обикновения живот...

ХЕЛМЕР. Ти го каза наистина сполучливо. Но намислил ли си вече какво ще представляваш ти самият?

РАНК. Драги приятелю, по този въпрос аз съм свършено наясно със себе си.

ХЕЛМЕР. Да чуем!

РАНК. На следващия маскарад аз ще бъда невидим.

ХЕЛМЕР. Забавно хрумване.

РАНК. Има една голяма черна шапка... Никога ли не си слушал за тая шапка-невидимка? Слагаш я на главата си и тогава никой не те вижда.

ХЕЛМЕР *(с потисната усмивка)*. Да, вярно... съвсем правилно!

РАНК. Но аз съвсем забравих за какво дойдох. Хелмер, дай ми една от твоите тъмни хавански пури.

ХЕЛМЕР. С най-голямо удоволствие. *(Подава му кутия с пури.)*

РАНК *(взема една и отрязва върха и)*. Благодаря.

НОРА *(драсва една восъчна кибритена клечка)*. Аз ще ви дам огън.

РАНК. Много благодаря. *(Тя държи кибритената клечка напред, той запалва пурата.)* А сега сбогом!

ХЕЛМЕР. Сбогом, сбогом, драги приятелю!

НОРА. Приятен сън, докторе!

РАНК. Благодаря много за това пожелание.

НОРА. Пожелайте ми същото!

РАНК. На вас? Е да, щом искате... Приятен сън! И благодаря за огъня. *(Кимва с глава на двамата и излиза.)*

ХЕЛМЕР *(с глух глас)*. Здравата е пил.

НОРА *(като безпаметна)*. Навярно. *(Хелмер изважда връз ката с ключовете из джоба си и отива в преддверието.)* Торвалд... какво търсиш там?

ХЕЛМЕР. Трябва да изпразня кутията за писма, пълна е догоре; инак утре заран няма да има място за вестниците.

НОРА. Мигар ще работиш още тази нощ?

ХЕЛМЕР. Не, знаеш, че не... Какво е това? Някой е човъркал във бравата.

НОРА. Във бравата ли?...

ХЕЛМЕР. Да, какво ще рече това? Не искам да мисля, че прислужницата?... |Вътре има една пречупена игла за коси. Нора, тя е твоя...

НОРА *(бързо)*. Тогава сигурно са били децата...

ХЕЛМЕР. Ще трябва непременно да ги отучиш от това. Хм, хм... е, най-сетне отключих. *(Изважда съдържанието и вика към кухнята.)* Елена! Елена, угасете лампата в коридора! *(Връща се в стаята и затваря вратата за преддверието. С писмата в ръка.)* Я виж, виж, какво се е натрупало! *(Рови)* Какво е това?

НОРА (*на прозореца*). Писмото! Ах, не, не, Торвалд!

ХЕЛМЕР. Две визитни карти... от Ранк.

НОРА. От доктора?

ХЕЛМЕР. (*поглежда картите*). Доктор медик Ранк. Бяха най-отгоре; сигурно ги е пуснал на излизане.

НОРА. Пише ли нещо на тях?

ХЕЛМЕР. Над името стои черен кръст. Я погледни! Ама че зловеща приумица! Като че ли иска да ни извести за собствената си смърт.

НОРА. Точно така е.

ХЕЛМЕР. Как? Знаеш ли нещо? Казал ли ти е нещо?

НОРА. Да. С тия визитни карти той си взема сбогом от нас. Ще се затвори и ще умре.

ХЕЛМЕР. Бедният приятел! Аз знаех, че няма да го имам още за дълго. Но толкова скоро... И сега ще се скрие като ранен звяр.

НОРА. Щом така трябва да бъде, тогава най-добре е да стане без думи. Нали, Торвалд?

ХЕЛМЕР. Той беше толкова сраснал е нас. Аз съвсем не мога да си представя нашия живот без него. Той, със своите страдания и своята самотност, създаваше, така да се каже облачния фон на нашето слънчево щастие. Е, може би така е най-добре. Поне за него. (*Спира се.*) А накрая и за нас, Нора. Сега ние двамата трябва да се осланяме сами на себе си. (*Прегръща я.*) О, моя любима жено! Струва ми се, че не бих могъл да те държа достатъчно здраво. Знаеш ли, Нора... понякога желая да те застрашава някаква непосредствена опасност, за да мога да сложа на карта имота и живота си и всичко, всичко за тебе.

НОРА (*изтръгва се и казва твърдо и решително*). Сега прочети писмата си, Торвалд!

ХЕЛМЕР. Не, не, сега вече не. Искам да бъда при тебе, любима жено.

НОРА. С мисълта за смъртта на твоя приятел?...

ХЕЛМЕР. Имаш право. Това разтърси и двамата ни. Между нас влезе нещо некрасиво — мисълта за смърт и тлен. Трябва да се помъчим да се избавим от нея. Дотогава... Нека всеки отиде в стаята си!

НОРА (*на гърдите му*). Торвалд, лека нощ! Лека нощ!

ХЕЛМЕР (*целува я по челото*). Лека нощ, моя пойна птичко, приятни сънища, Нора! Села ще прочета писмата. (*Отива с кореспонденцията в стаята си и затваря вратата зад себе си.*)

НОРА (*с блуждаещ поглед върви опипом, дига доминото на Хелмер, намята се с него и шепне Бързо, хрипливо и насечено*). Никога вече да не го видя! Никола. Никога. Никога. (*Мята шала върху главата си.*) Да не видя и децата си. Тях също ме. Никога... О, каква ледено студена, черна вода! О, каква бездънна глъбина!... Само веднъж да мине... Сега той е взел писмото; чете го. Не, не, още не! Сбогом, Торвалд... на тебе и на децата! (*Понечва да се втурне навън през преддверието. В същия миг Хелмер отваря шумно вратата и се изправя с отвореното писмо в ръка.*)

ХЕЛМЕР. Нора!

НОРА (*изкрещява високо*). О!...

ХЕЛМЕР. Какво е това? Знаеш ли какво пише в това писмо?

НОРА. Да, зная. Пусни ме да си отида! Пусни ме да изляза!

ХЕЛМЕР (*задържа я*). Къде отиваш?

НОРА (*се мъчи да се отскубне*). Ти не бива да ме спасяваш, Торвалд!

ХЕЛМЕР (*полита назад*). Значи, вярно е? Вярно ли е това, което пише той? Ужасно! Не, не, не може и не може да бъде вярно!

НОРА. Вярно е. Обичах те над всичко в света.

ХЕЛМЕР. Остави тия жалки извъртания!

НОРА (*пристъпва една крачка към него*). Торвалд!...

ХЕЛМЕР. Клетнице, какво си направила?

НОРА. Пусни ме да си отида! Ти не бива да изкупваш заради мене. Не бива да го поемеш върху себе си.

ХЕЛМЕР. Не играй комедия! (*Заклучва вратата за преддверието.*) Ще останеш тук и ще-отговаряш! Разбираш ли какво си извършила? Отговаряй! Разбираш ли?

НОРА (*го гледа втренчено и говори с вкаменено изражение на лицето*). Да, сега започвам основно да разбирам.

ХЕЛМЕР (*се разхожда из стаята*). О, какво ужасно пробуждане! През целите тези осем години... тя, която беше моя радост и моя гордост... лицемерна, лъжкиня... по-лошо, още по-лошо... престъпница! Ах, каква бездънна гнусота лежи във всичко това! Пфу, пфу!

(Нора мълчи и все още го гледа втренчено.)

(Застава пред нея.) Аз трябваше да бъда предварително подготвен за това. Трябваше да го предвидя. Лекомислените принципи на твоя баща — мълчи! — лекомислените принципи на твоя баща са се предали по наследство и на тебе. Никаква религиозност, никакъв морал, никакво чувство за дълг. О, как съм наказан за това, че погледнах през пръсти на неговия въпрос! Направих го заради тебе. А ти ми се отплащаш така!

НОРА. Да... така.

ХЕЛМЕР. Ти разруши цялото ми щастие. Унищожи цялото ми бъдеще. Ах, ужасно е само като го помисля! Аз съм сега във властта на един безсъвестен човек; той може да ми стори, каквото поиска; да изисква от мен, каквото му дойде на ума; да господствува над мене, да ми заповядва, каквото пожелае... аз не бива да се муся. И трябва да се проваля и да загина заради една Лекомислена жена!

НОРА. Като се махна от света, ти ще бъдеш свободен.

ХЕЛМЕР. Остави смешките! Баща ти също имаше винаги готови такива фрази. Каква полза за мене, че ще се махнеш от света, както казваш? Няма да имам ни най-малка полза. Въпреки това той може да разгласи работата; а ако го направи, аз може би ще бъда заподозрян, че съм знаел за твоето престъпно деяние. Ще помислят може би, че аз съм стоял зад тебе... че аз съм те подвел! И всичко това ще дължа на тебе, на тебе, която през цялото време на нашия брак съм носил на ръце. Схващаш ли сега какво си ми причинила?

НОРА (*със студено спокойствие*). Да.

ХЕЛМЕР. Невероятно е, че аз все още не мога да го проумея. Но трябва да видим как да се измъкнем. Свали шала! Свали го, казах! Трябва да се помъча да удовлетворя по някакъв начин тоя човек. Работата трябва на всяка цена да бъде потушена. А колкото се отнася до тебе и мене, трябва да изглежда, като че ли всичко между нас е както досега. Но естествено само пред очите на хората. Значи, ти ще останеш и занапред у дома; разбира се от само себе си. Но децата ми не бива да възпитаваш; не се решавам да ти ги поверя... О! Да съм принуден да кажа това на жената, на тая жена, която обичах тъй съкровено и която все още... Обаче на това трябва да се сложи край.

От днес нататък не се касае вече за щастието; важно е само да се спасят развалините, останките, външния вид... *(В преддверието се звъни. Хелмер трепва плахо.)* Какво значи това? По толкова късно време? Мигар най-ужасното... Да не би той?... Скрий се, Нора! Кажй, че си болна! *(Нора стои неподвижна. Хелмер отива и отваря вратата за преддверието.)*

ПРИСЛУЖНИЦАТА *(полуоблечена в преддверието)*. Писмо за госпожата.

ХЕЛМЕР. Дайте го. *(Поема писмото и затваря вратата.)* Да, от него. Няма да ти го дам. Аз сам ще го прочета.

НОРА. Чети тогава.

ХЕЛМЕР *(до лампата)*. Просто нямам смелост. Може би сме загубени, ти и аз. Все пак... трябва да зная. *(Отваря бързо писмото, прочита няколко реда, поглежда едно приложено листче; с радостен вик.)* Нора!

(Нора го гледа въпросително.)

ХЕЛМЕР. Нора!... Не! Трябва да го прочета още веднъж... Да, да, така е. Спасен съм. Нора, спасен съм!

НОРА. Ами аз?

ХЕЛМЕР. Ти също... естествено, двамата сме спасени — ти и аз. Виж! Той ти връща записа. Пише, че съжالياва и се разкайва... че един щастлив обрат в неговия живот... Но все едно какво пише. Ние сме спасени, Нора! Никой нищо не може да ти стори. Ах, Нора, Нора! Но най-напред да премахнем тия противни неща! Да видим... *(Хвърля поглед върху записа.)* Не, не желая да го погледна; цялата тази история трябва да остане за мене само един сън. *(Разкъсва записа и двете писма, хвърля всичко в печката и гледа как гори.)* Така, не съществува вече... Той пишеше, че ти от Бъдни вечер насам... О, тези три дни трябва да са били страшни за тебе, Нора!

НОРА. През тези три дни аз водих една сурова борба.

ХЕЛМЕР. И си страдала, и не си виждала никакъв друг изход освен... Но нека погребем всички тия грозни неща! Сега само ще ликуваме и ще повтаряме: свършено е, свършено е! Но слушай, Нора! Ти, изглежда, още не можеш да схванеш: свършено е! Но какво значи това... това вкаменено изражение на лицето? Ах, моя бедна, малка

Нора, разбирам, ти още не искаш да повярваш, че съм ти простил. А аз ти простих. Нора, кълна ти се, простих ти всичко. Та аз зная: каквото си; извършила, от любов към мене си го извършила.

НОРА. Това е вярно.

ХЕЛМЕР. Ти си ме обичала, както една жена следва да обича мъжа си. Липсвало ти е само необходимото съзнание да прецениш средствата. Но мислиш ли, че си ми по-малко скъпа затова, защото не умееш да действуваш самостоятелно? Не, не, опирай се на мене, аз ще бъда твой съветник, твой водител. Не бих бил мъж, ако тъкмо тази женска безпомощност не те правеше двойно по-привлекателна в моите очи. Не обръщай внимание на суровите думи, които изрекох в първата си уплаха, в един миг, когато мислех, че всичко над мене ще рухне. Аз ти простих, Нора; кълна ти се, простих ти.

НОРА. Благодаря за прошката. *(Излиза през вратата вдясно.)*

ХЕЛМЕР. Почакай... *(Поглежда вътре.)* Какво правиш в дрешника?

НОРА *(отвътре)*. Свалям маскарадните неща.

ХЕЛМЕР *(на отворената врата)*. Добре правиш, помъчи се да се успокоиш и да възвърнеш равновесието на душата си, мое малко, плахо пойно птиченце! Почини си мирно; аз ще те закрилям с моите здрави крила. *(Разхожда се близко до вратата.)* О, колко приятен и хубав е нашият дом, Нора! Тук ти си прикътана; аз ще те пазя като подгонена гълъбица, която съм изтръгнал от смъртоносните нокти на ястреба; ще смогна да усмиря твоето клето, разтуптяно сърце. Лека-полека, Нора, повярвай ми! Още утре ще гледаш на всичко със съвсем други очи; скоро всичко ще тръгне по старому. Няма вече да бъде нужно да ти повтарям често, че съм ти простил; ти самата ще почувствуващ несъмнено, че е така. Как си могла да стигнеш до мисълта, че бих могъл да те изпъдя или дори да ти отпраща някакъв укор? О, Нора, ти не познаваш сърцето на един истински мъж. За мъжа има нещо неопишимо сладко и приятно в съзнанието, че е простил на жена си... че ѝ е простил искрено, от все сърце. Та по тоя начин тя става до известна степен в двояк смисъл негово достойние; като че за втори път я е дал на света. Тя е станала, тъй да се рече, едновременно негова жена и негово дете. Това ще ми бъдеш занапред ти, безпаметно, безпомощно създанийце! Не се плаши от нищо, Нора; само бъди

искрена към мене, и аз ще бъда твоя воля и твоя съвест... Какво значи това? Няма ли да си лепнеш? Преоблякла си се?

НОРА (*във всекидневното си облекло*). Да, Торвалд, преоблякох се.

ХЕЛМЕР. Но защо? Сега? Толкова късно?...

НОРА. Тази нощ аз няма да спя.

ХЕЛМЕР. Но, мила Нора...

НОРА (*поглежда часовника си*). Още не е съвсем късно. Седни, Торвалд, ние двамата имаме толкова много да си кажем. (*Сяда от едната страна на масата.*)

ХЕЛМЕР. Нора... какво ще рече това? Това вкаменено изражение...

НОРА. Седни! Ще продължи дълго. Имам да поговоря за много работи с тебе.

ХЕЛМЕР (*сяда на масата срещу нея*). Ти ме плашиш, Нора. И аз не те разбирам.

НОРА. Да, тъкмо това е. Ти не ме разбираш. Аз също не те разбирах... до тоя час. Моля, не ме прекъсвай! Ти трябва само да ме слушаш... То е разплата, Торвалд.

ХЕЛМЕР. Какво искаш да кажеш?

НОРА (*след късо мълчание*). Така, както сме седнали, не те ли озадачава нещо?

ХЕЛМЕР. Какво би могло да бъде то?

НОРА. Ние сме женени вече осем години. Не те ли озадачава, че ние — ти и аз, мъж и жена — днес за пръв път водим сериозен разговор?

ХЕЛМЕР. Сериозен разговор... какво значи това?

НОРА. Цели осем години... дори по-дълго... от първия ден на нашето запознаване насам, ние никога не сме разменили една сериозна дума за сериозни неща.

ХЕЛМЕР. Трябваше може би да те посвещавам постоянно в гадости, които ти все пак не би могла да споделяш с мене?

НОРА. Аз не говоря за гадости. Казвам само, че никога не сме седели сериозно един до друг, за да обмислим основно нещо.

ХЕЛМЕР. Но, мила Нора, то не би било занимателно за тебе.

НОРА. Ето, стигнахме до най-главното. Ти не ме разбираше. Вие прегрешихте много спрямо мене, Торвалд. Изпърво татко, после ти.

ХЕЛМЕР. Как? Ние двама?... Ние двама, които те обичахме над всичко на света?

НОРА (*поклаща глава*). Вие никога не сте ме обичали. За вас беше само забавно да бъдете влюбени в мене.

ХЕЛМЕР. Но... какви са тези думи, Нора!

НОРА. Да, Торвалд, така е. Когато бях у дома, при татко, той ми излагаше всички свои гледища и затова аз имах същите гледища. Ако понякога бях на друго мнение, не го казвах, защото той щеше да се разсърди. Наричаше ме куклено детенце и играеше с мене така, както аз играех с куклите си. После дойдох в твоя дом...

ТОРВАЛД. Какъв израз употребяваш ти за нашия брак?

НОРА (*несмутена*). Искам да кажа: после минах от татковите ръце в твоите. Ти нареждаше всичко по свой вкус и така аз добих същия вкус като тебе; обаче аз само се преструвах; ме помня добре вече... може би и двете: ту това, ту онова. Когато сега хвърлям поглед назад, струва ми се, че съм живяла като просяк... само от ръката в устата. Живеех от това, че ти правех фокуси, Торвалд. Но ти сам искаше да бъде така. Ти и татко, вие двамата, прегрешихте тежко спрямо мене. Вие сте виновни, че от мене не излезе нищо.

ХЕЛМЕР. Колко си смешна и непризнателна, Нора! Не беше ли щастлива тук?

НОРА. Не. Никога не съм била щастлива. Мислех, че съм, но не съм била.

ХЕЛМЕР. Не... не си била щастлива?

НОРА. Не... бях само весела. И ти винаги беше толкова мил към мене. Но нашият дом не е бил нищо друго освен стая за игра. Аз бях тук твоя куклена женичка, както у дома бях татково куклено детенце. Децата пък бяха мои кукли. Когато ти ме вземаше и играеше с мене, аз изпитвах точно такова удоволствие, каквото удоволствие изпитвах децата, когато аз ги вземах и играех с тях. Това беше нашият брак, Торвалд.

ХЕЛМЕР. Има нещо вярно в твоите думи... колкото пресилени и превзети да са те. Но отсега нататък ще бъде другояче. Дните за игра минаха вече; иде времето за възпитание.

НОРА. Чие възпитание? Моето или на децата?

ХЕЛМЕР. Както твоето, така и на децата, любима Нора.

НОРА. Ах, Торвалд, ти не си мъжът, който би могъл да ме възпита в истинска жена за себе си.

ХЕЛМЕР. И го казваш по такъв начин?

НОРА. И аз... нима аз съм подготвена за тая задача — да възпитавам деца?

ХЕЛМЕР. Нора!

НОРА. Не каза ли по-рано сам, че не смееш да ми повериш тая задача?

ХЕЛМЕР. В момент на раздразнение. Как можеш да обръщаш внимание на подобно нещо?

НОРА. Да. Ти беше напълно прав. Аз не съм дорасла за тая задача. Има друга задача, която аз трябва да разреша най-напред. Трябва да се помъча да се възпитам сама. А ти не си мъжът, който би могъл да ми помогне. Трябва да го постигна сама. Ето защо те напускам сега.

ХЕЛМЕР (*скоква*). Какво казваш?

НОРА. Аз трябва да бъда съвсем сама, за да мога да се справя със себе си и с външния свят. Затова не мога да остана по-дълго при тебе.

ХЕЛМЕР. Нора! Нора!

НОРА. Напускам те веднага. Христина ще ме прибере само за тая нощ...

ХЕЛМЕР. Ти си обезумяла! Ти не можеш да го направиш! Аз ти забранявам!

НОРА. Няма вече никакъв смисъл да ми забраняваш нещо. Ще си взема, каквото ми принадлежи. От тебе не искам да имам нищо... нито днес, нито после.

ХЕЛМЕР. Какво безумие!

НОРА. Утре заминавам за дома... сиреч за предишния роден край. Там ще бъде най-лесно да захвана нещо.

ХЕЛМЕР. О, заслепено, неопитно същество!

НОРА. Трябва да се помъча да придобия опит, Торвалд.

ХЕЛМЕР. Да напуснеш домакинството си, мъжа и децата си! Помисли: какво ще кажат хората!

НОРА. На това не мога да обръщам внимание. Зная само, че за мене то е необходимо.

ХЕЛМЕР. О, това е възмутително. Значи, бягаш от най-светите си задължения?

НОРА. Какво разбираш ти под най-свети задължения?

ХЕЛМЕР. Мигар е необходимо тепърва да ти го казвам! Не са ли те задълженията спрямо твоя мъж и твоите деца?

НОРА. Аз имам други задължения, които също са свети.

ХЕЛМЕР. Други задължения нямаш. Па и какви ли биха могли да бъдат те!

НОРА. Задълженията спрямо себе самата.

ХЕЛМЕР. Ти си преди всичко съпруга и майка.

НОРА. Не вярвам вече в това. Мисля, че преди всичко съм човек, толкова, колкото и ти... или по-скоро: ще опитам да стана. Зная много добре, че светът ще даде право на тебе, Торвалд, и че нещо подобно пише в книгите. Но за мене вече не може да бъде меродавно какво казва светът и какво пише в книгите. Аз самата трябва да размисля, за да добия ясен поглед върху нещата.

ХЕЛМЕР. Мигар не си наясно върху твоето положение в собственото семейство? Няма ли в тия неща един несъмнен водител? Нямаш ли религията?

НОРА. Ах, Торвалд, та аз не зная дори какво е религия!

ХЕЛМЕР. Какво приказваш?

НОРА. Помня само какво каза пастор Хансен, когато отидох на урок за причастието. Той ме поучи, че това и това било религия. Когато се откъсна от сегашните си условия на живот и бъда заставена да се осланям сама на себе си, тогава ще се помъча да вникна и в това. Ще видя дали това, което казва пастор Хансен, е било вярно или по-скоро дали е вярно за м е н е.

ХЕЛМЕР. О, това е нечувано в устата на една млада жена! Но щом религията не може да бъде водител, тогава позволи ми поне да разтърся съвестта ти. Защото морално чувство имаш, нали? Или — отговори ми — може би нямаш?

НОРА. Да, Торвалд, не е лесно да ти отговоря. Абсолютно не зная. Съвсем се обърках по тоя въпрос. Зная само, че моето гледище върху тия неща е съвсем различно от твоето. Па и за първи път сега чувам, че законите са по-други, отколкото мислех аз; а съвсем не мота да проумея, че те са правилни. Значи, една жена нямала право да пощади стария си умиращ баща или да спаси живота на мъжа си! Такова нещо не вярвам.

ХЕЛМЕР. Ти говориш като дете. Ти не разбираш обществото, в което живееш.

НОРА. Не го разбирам, вярно. Но сега искам да го поразгледам отблизо. Искам да разбера кой има право: обществото ли или аз.

ХЕЛМЕР. Ти си болна, Нора, имаш треска; струва ми се дори, че си загубила разсъдъка си.

НОРА. Никога преди не съм чувствувала тъй ясно и уверено както сега.

ХЕЛМЕР. И ясно и уверено ще напуснеш своя съпруг и децата си...

НОРА. Да, ще го направя.

ХЕЛМЕР. Тогава е възможно само едно обяснение.

НОРА. Кое?

ХЕЛМЕР. Ти не ме обичаш вече.

НОРА. Да, тъкмо това е.

ХЕЛМЕР. Нора!... И ти го казваш тъй леко?

НОРА. Изпитвам горчива болка, Торвалд; защото ти винаги си бил толкова добър към мене. Но какво да се прави?! Аз не те обичам вече.

ХЕЛМЕР, *(с трудно извоювано спокойствие)*. Това също ли е ясно и уверено убеждение?

НОРА. Напълно ясно и уверено убеждение. Тази е причината защо не искам да остана по-дълго тук.

ХЕЛМЕР. А можеш ли да ми обясниш е какво проиграх твоята любов?

НОРА. Да, мога. То стана тази вечер, когато чудото не се яви; и тогава аз видях, че ти не си мъжът, за когото съм те смятала.

ХЕЛМЕР. Бъди по-ясна... не те разбирам.

НОРА. Аз чаках търпеливо цели осем години; защото, боже мой, аз съзнавах, че чудото не може да се яви като нещо всекидневно. После се изправих пред гибелта; и ето, аз бях непоколебимо убедена: сега чудото ще дойде. Когато писмото на Кругстад беше във в кутията, аз не помислих нито за миг, че ти би могъл да се подчиниш на условията на този човек. Бях твърдо убедена, че ще му отвърнеш: разгласи го спокойно пред всички! И ако това беше станало...

ХЕЛМЕР. Е, и?... Ако бях изложил жена си на хули и позор?...

НОРА. Ако това беше станало, аз вярвах твърдо... че ти ще излезеш и ще поемеш всичко върху себе си и ще кажеш: аз съм виновният!

ХЕЛМЕР. Нора!...

НОРА. Искаш да кажеш, че никога не бих приела такава жертва от тебе? Естествено, не. Но каква цена биха имали моите уверения пред твоите? Това беше чудото, на което в страх и боязън се надявах. И за да попреча на това, аз бих сложила край на живота си.

ХЕЛМЕР. С радост бих работил ден и нощ за тебе, Нора... бих търпял за тебе грижи и мъки. Но никой не жертвува честта си заради тия, които обича!

НОРА. Сторили са го стотици хиляди жени!

ХЕЛМЕР. Ах, ти разсъждаваш и говориш като неразумно дете!

НОРА. Така да е. Но ти, ти нито мислиш, нито говориш като мъж, с когото бих могла да се свържа. Когато твоят страх премина — страх не пред това, което застрашаваше мене, а пред онова, което би могло да сполети тебе самия, когато цялата опасност мина, — ти започна да се държиш така, като че ли нищо не се е случило. Точно както преди, аз бях отново твоята малка чучулига, твоята кукла, която ти сега искаше да носиш двойно по-внимателно на ръце, защото тя е толкова слаба и крехка. *(Става.)* Торвалд, в тоя миг аз разбрах, че цели осем години съм живяла тук с чужд човек и съм имала три деца от него... О, не бива да мисля за това! Бих могла да се разкъсам на хиляди парчета.

ХЕЛМЕР. *(тъжно)*. Виждам, виждам. Действително... между нас е зинала пропаст... Ала, Нора, мигар не можем да хвърлим мост над нея?

НОРА. Такава, каквата съм сега, аз не съм жена за тебе.

ХЕЛМЕР. Аз имам сили да стана друг.

НОРА. Може би... ако ти отнемат куклата.

ХЕЛМЕР. Раздяла... да се разделя с тебе! Не, не, Нора... не мога да си го помисля.

НОРА *(влиза в стаята вдясно)*. Толкова по-решително трябва да стане. *(Връща се с шапка и връхна дреха и носи малка пътничка чанта, която слага на стола до масата.)*

ХЕЛМЕР. Нора, Нора, не сега! Почакай до утре!

НОРА (*намята връхната дреха*). Не мога да остана нощем в жилището на чужд мъж.

ХЕЛМЕР. А не бихме ли могли да живеем тук като брат и сестра?...

НОРА (*слага шапката си*). Знаеш много добре, че това не би продължило дълго. (*Загръща се в шала.*) Сбогом, Торвалд! Малките не искам да видя; зная, че остават в ръце, които са по-добри от моите. Такава, каквата съм сега, аз не мога да им бъда нищо.

ХЕЛМЕР. А по-късно някога, Нора... по-късно?

НОРА. Отгдето да зная?! Та аз не зная какво ще стане с мене.

ХЕЛМЕР. Но ти си моя жена, сега и в бъдеще.

НОРА. Слушай, Торвалд! Когато една жена напуска къщата на своя мъж, както аз сега, то законът, доколкото зная, го освобождава от всякакви задължения към нея. Най-малкото аз те освобождавам от всякакво задължение. Ти не бива да бъдеш обвързан е нищо, както аз не искам да бъда. От двете страни трябва да царува пълна свобода. Така... връщам ти пръстена. Дай ми моя.

ХЕЛМЕР. И това ли?

НОРА. И това.

ХЕЛМЕР. Ето го.

НОРА. Така. Значи, сега е свършено. Оставям ти ключовете. Момичетата са запознати добре с домакинството... по-добре от мене. Утре, след като замина, ще дойде Кристина, за да прибере нещата, които са моя собственост от по-рано. Те ще ми бъдат изпратени допълнително.

ХЕЛМЕР. Свършено?! Свършено?! Нора, никога ли вече няма да си спомниш за мене?

НОРА. Положително ще бъда принудена да си спомням често за тебе и за децата, и за тоя дом.

ХЕЛМЕР. Бива ли да ти пиша, Нора?

НОРА. Не... никога. Забранявам ти.

ХЕЛМЕР. Но бих могъл да ти пращам...

НОРА. Нищо, нищо.

ХЕЛМЕР. ... да ти помогна, ако се нуждаеш от помощ.

НОРА. Казах... не! Не приемам нищо от чужди хора.

ХЕЛМЕР. Нора... никога ли вече не бих могъл да ти бъда нещо повече от чужд човек?

НОРА (*взема чантата си*). Ах, Торвалд, тогава би трябвало да стане най-голямото чудо...

ХЕЛМЕР. Каж ми го... това най-голямо чудо!

НОРА. Тогава с нас двамата, с тебе и с мене, би трябвало да стане такава промяна, че... Ах, Торвалд, аз не вярвам вече в чудеса.

ХЕЛМЕР. Но аз искам да вярвам в тях. Доизкажи се! Такава промяна, че...

НОРА. ...че нашето съжителство да може отново да стане брак. Сбогом! (*Излиза през преддверието.*)

ХЕЛМЕР (*рухва на един стол до вратата и закрива лице с ръцете си*). Нора! Нора! (*Оглежда се наоколо и става.*) Пусто. Тя си отиде. (*В него се надига надежда.*) Най-голямото чудо?... (*Чува се как пътната врата се затваря с трясък.*)

Издание:

Хенрик Ибсен. Избрани пиеси. 1956

Издателство „Народна култура“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.